

Venerabilis Magistri Bandini Sententiarum Theologicarum Liber primus.

Distinctio Prima.

IRCA res diuinas, studio sis cōpendiū aliquod in eadē re, cōlesti fauore, tradere cupiētes, admonemur q̄primū duo esse/ in qbus p̄cipue doctrīna dei uersat̄, Res scilicet & signa (ut Augustinus ait.) Oīs doctrīna uel rerum est/ uel signorū. Dicunt̄ aut̄ res, quē ad aliquid significandū nō adhibent̄. Signa uero quorū usus in significādo est/ uelut utriusq̄ legis sacramēta. De his duobus Deo scientiarū ferēte opem agere instituiamus. Ac primū de re, Augustinus ait, Rerū. Alię sunt quibus fruendū est. Alię qbus utendum est. Alię quę fruunt̄, & utuntur. Deniq̄ quibus fruendū est/ beatificamur. Illę aut̄ sūt/ Pater, & filius/ & spūs sanctus. Eadē tamē trinitas, quādā summa res est. Est aut̄ frui/ amore inherere alicui rei p̄pter seipsam, Qd̄ trinitati dumtaxat cōuenire dinoscit̄. Res uero quibus utendum est. Sūt quibus adminiculamur, ut rebus beatificātibus inhereamus. Quę sunt mūdus, & in eo creata, quibus utendū est, ut in eo inuisibilia dei, per ea quę facta sunt, intellecta conspiciant̄. i. ut de tēporalibus æterna capiant̄. Est enim uti: id quod in usum uenerit/ referre ad hoc obtinendū quo fruendum est. Deniq̄ res/ quę fruuntur & utuntur, sancti angeli sunt, & nos quasi inter utraq̄ mediū constituti.

¶ Vtrum hominibus sit inuicem fruendum.

¶ Sed querit̄ utrū homines se inuicē frui debeāt? Ad quod Augustinus ita respōdet. Si p̄pter se homo diligēdus est, fruimur eo, si p̄pter aliud, utimur eo. Ideo aut̄ uidet̄ homo p̄pter se diligēdus, quia in eo quod p̄pter se diligit̄, quo solo fruimur, uita beata constituit̄. Cuius etiā spes hoc tpe nos consolāt̄. In hoīe aut̄ spes ponēda nō est. Ergo homine fruendū non est, nec seipso etiā. ¶ Sed obicit̄, q̄ ap̄lus ad Romanos ait. Si uobis primū ex parte fructus fuero, sane subaudiēdum est in dño. Vt idē ad Philemonē dicit. Ita frater, te fruar in dño. Deniq̄ cū hoīe in deo frueris, deo potius q̄ hoīe frueris, ut Aug. ait.

¶ Vtrum Deus fruatur nobis.

¶ Item querit̄, utrum deus fruatur nobis. Quod negat Augustinus. Quia bono nostro nō eget. Ait em̄ p̄pheta. Bonorū meorū nō eges. Nō em̄ frui nobis/ sed utitur, Alioqui/ si nec etiā utit̄, quo modo nos diligit non inuenio. Nos quoq̄ inuicē nobis utimur, sed aliter & aliter. Ille em̄ utitur nobis/ miserendo/ ut se perfruamur. Nos uero inui-

De doctrina christiana l. 1. ca. 2.

L. 1. de doctr. christiana. c. 3.

Quid sit frui
Quibus fruendum.
Quibus utendum.

Quid sit uti.

De doctrina Christiana

Obiectio.
Solutio.

Li. 1. de doctr. christ. ca. 33.

De doctrina Christi. li. 1. ca. 31.

Libri primi

cem utimur cooperando ut illo perfruamur.

¶ Vtrum uirtutibus sit fruendum.

De trini. lib. 13. ca. 8.
Oppositio Nec etiā uirtutibus fruendū est. Quia quo fruimur ppter se tantū (ut dictū est) amamus. Virtutes autē ppter beatitudinē, nō ppter se amamus. Vnde Augustin⁹. Virtutes forte quas ppter solā beatitudinē amamus, sic psuadere nobis audent, ut ipsas beatitudinē nō amem⁹. Quod si faciūt, etiā ipsas utiq; amare desistimus, quādo illā, propter quā solā istas amauimus, nō amam⁹. At huic obicit quod ait Ambrosius in eplā ad Galathas. Hæc scilicet opera nō nominat apl⁹ uirtutes, sed fructus, q; ppter se petenda sunt. Quod si est. Ergo ppter se amāda sunt, nō propter solā beatitudinē. **Solutio.** Porro sciendū est, Virtutes nō ppter se esse amādas, q; possessores suos, pie ac sancte delectāt, nec in aliquo cōtristant. Verū q; p eas, sicut quibusdā amminiculis/ulterius pcedendū est/appetēdo quiddā, in quo solo cōsecuto, finis gaudii & delectatiōis, qd est beatū esse, proponat. Hoc esse aut est summū bonū, & incōmutabile bonū, deus trinitas. Ac per hoc uirtutes ppter solā beatitudinē amādas, dictū est. Utendū ergo uirtutibus est, & per eas, non eis, summo bono est fruendū. Sic de uolūtate cūctisq; potētis animæ dicimus. Ita est distinctio rerū ut ptaxatū est. Primū igitur, ipso de quo loquimur adiuuāte, de illis quibus fruendum est agamus, scilicet de sancta atq; indiuidua trinitate.

Distinctio Secunda.

¶ De fide Trinitatis.

Li. 1. de tri. ca. 7.

¶ Oc itaq; uera ac pia fide tenendū est (ut Augustinus ait) Qd trinitas est unus, & solus uerus deus, scilicet pater, & filius, & spūs sanctus. Hæc trinitas unius, eiusdēq; substātiæ uel essentiæ dicitur credi/intelligi, quæ summū bonū est. De hac excellentissima re agamus cū modestia & timore attētissimis etiā auribus, atq; deuotis audiamus. Quia nec periculosius alicubi errat, nec laboriosius aliquid querit, nec fructuosius aliqd inuenit. Quisq; deniq; in hac re studeat Augustinū imitari de se ipso dicentem. Non pigebis me sicubi hesito querere, nec pigebis sicubi erro discere.

De tri. lib. 1. ca. 7.

¶ Quæ fuerit intentio scribentū de Trinitate.

Augu. li. de trini. ca. 4.

De fide ad Petrū ca. 1.

¶ Inde sciendū est. Omnes in hac re catholicos tractatores intēdisse docere secundū scripturas, quod pater & filius & spūs sanctus unius substātiæ sint, & inseparabili æqualitate unus deus. Ut doceat unitas esse in essentia, & pluralitas in psonis. Ideoq; nō credant plures esse dii, sed unus deus. Teneamus igit patrē & filiū & spūscm (ut Augu. ait) unū esse naturaliter deū, nec tñ ipsum patrē esse, q; filius est.

nec filiū ipm esse q pater est, nec spm sc̃m ipm esse q p̃r est aut filius.

¶ Quo ordine sit de Trinitate agendū.

¶ Præterea (ut Augustinus ait.) Hoc modo in hac re agendū est, ut primū per scripturas, si fides se ita habeat monstre. Deinde aduersus garrulos/ratōibus catholicis/cōgruisq; similitudinibus pro asserēda fide defendendaq; eatur ut eorū scrutiniis satis faciēdo. Modestos plenius instruamus. Illi aut si quod q̃runt, inuenire nequeūt, de se ip/sis potius q̃ de ip̃a ueritate, ac ñra diffinitioe uel disertioe cōquerant.

¶ Testimonia ueteris testamēti de diuina vnitate ac trinitate.

¶ In mediū itaq; ueteris ac noui testamēti auctoritates pferamus, quibus unitatis ac trinitatis ueritas demonstre. Ac primū ipsa legis occurrant exordia. Moyses ergo ait. Audi israel/dñs deus tuus, deus unus est. Item. Ego sum dñs deus tuus qui eduxi te de terra ægypti. Ecce hic asserit unitas diuinæ naturæ. Deus enī & dñs (ut ait Ambrosius) nō s̃a sunt naturę & potestatis. Item alibi. Ego sum qui sum, & qui est misit me ad uos. Dicēs/ego sum, nō nos sumus, & q̃ est, nō qui sumus, aptissime unitatē diuinæ substātię declarat. Personarū quoq; pluralitatē & naturæ unitatem simul domin⁹ ostēdit dicēs. Faciamus hominē ad imaginē & similitudinē nostrā. Cū em̃ (ut August. ait) dicit: faciamus/ & nostrā, ostēdit eundē deū nō unā, sed plures esse psonas. Dicens uero ad imaginē: unā ostēdit esse naturā, ad cuius imaginē fieret hō. Item cum scriptū sit. In principio creauit deus cœlū & terrā. Sciendū est quod Hēbraica ueritas habet Heloym, ubi deus scribit. quod est plurale huius singularis hel, & interpretat̃ dii uel iudices. Quod ergo heloym/nō hel/dixit Moyses/ psonarū pluralitatē indicauit. Ad quā etiā illud refertur. Eritis sicut dii, pro quo hebræus rursus habet heloym/ quasi dicat. Eritis sicut diuinæ personæ. Deniq; maximus pphetarū Dauid, sup senes intelligēs naturæ diuinæ unitatē testatur/ubi ait. Dñs nomē est illi, nō domini. Distinctionē quoq; personarū insinuat dicēs. Verbo dñi cœli firmati sunt. B̃dicat nos deus/deus noster/benedicat nos deus, & metuāt eum oēs fines terre. Trina enī cōfessio dei, trinitatē exp̃mit personarū, dum uero subiūgit/eū/essentiæ aperit unitatē. Item Esaias dicit. Seraphin clamare, sanctus s. s. domin⁹ deus. Ter autē dicēdo sanctus: trinitatē, domin⁹ deus subiiciendo/unitatem aperte distinguit.

¶ Testimonia de duabus personis.

¶ Cæterū Dauid ex psona filii/diuinā generationē ostēdit/ibi. Dixit dñs ad me, filius meus es tu, ego h. g. te. De hac Esaias ait. Generationē eius quis enarrabit? De hac generatiōe Clemens in prima epla

De trini. li. 1
ca. 2.

Deut. 6.
Exodi. 20.
Lib. 1 de tri.
Exodi. 3.

Genesis. 1.

Genesis. 1.

Genesis. 3.

ps. 118.

ps. 32.

ps. 66.

Esai. 6.

ps. 2.

Esai. 53.

sua/Iacobo Epō scribit dicens. Hanc secretā originē, cū pprio filio, nouit ipse solus qui genuit. Nec a nobis deus discutiēdus est, sed credēdus, qui in nobis ipsis nescimus, quod sapimus, scilicet quomodo sapiētia/ingeniū/aut intellectus/consiliū/aut mens nostra generet uerbū, Sufficit ergo nosse, quia lux genuit splendorē, sicut ait pphe-
 Psal. 109. ta. In splēdoribus sanctoꝝ ex utero ante Luciferū genui te. Et alibi.
 Psal. 109. Hic deus noster & nō reputabit alter ad eū. In sapiētia quoq; de ipsa
 Eccli. 24. dicif. Ante q̄ terra fieret ego iam cōcepta eram. Nec dū fontes mōtes
 Eccli. 24. aut colles & ego parturiebar. Item. Ego ex ore altissimi prodiui pri-
 mogenita ante omnē creaturā. Ecce aperte de aeterna genitura testi-
 monia. Micheas uero utriusq; generatōis uerbi, tpalis scilicet & eter-
 Michea. 5. nā testimoniū dicit sic. Et tu Bethleem effrata paruulus es in milibus
 iuda, ex te egrediet̄ qui sit dominator in israel, & egressus eius ab
 initio a diebus aeternitatis.

☞ Testimonia de spiritu sancto.

Genes. 1. ☞ De spiritu scō etiā specialiter scriptura ita testat̄ in Genesi. Spi-
 Psal. 138. ritus dñi ferebat̄ sup aquas. Et David. Quo ibo a spū tuo? Et in sapia
 Sapiētiā. 1. Spūscūs disciplinā effugiet fictū. Et Esaias. Spūs dñi sup me. &c.
 Esaiā. 61.

☞ Testimonia noui testamēti.

Abacuc. 5. ☞ Vt aut̄ in medio duum animalīū ueritas cognoscat̄, & forcipe sur-
 matur de altari calculus, quo ora fideliū tangañt, etiā noui testamēti
 de diuina trinitate, ac unitate testimonia ponam⁹. Magister itaq; ue-
 Math. ultio ritatis dicit. Ite baptizantes eos in nomīe patris & filii & spūscati.
 Ambro. li. 1 In noīe dicens, nō in noīb⁹, ut ait Ambrosius. Vnitatē essentia, per
 de trini. nomina tria q̄ supponit, tres esse personas/ declarat. Itē, Ego & pa-
 Ambro. ibi. ter unū sumus. Vnū dixit (ait Ambrosius) ne fiat discretio naturē uel
 potestatis. Addit sumus, ut patrē filiūq; cognoscas. Ioānes etiā ait.
 Ioannis. 1. In p̄ncipio erat uerbū, & uerbū erat apud deū, & deus erat uerbum.
 Aperte ostendēs filiū eternaliter esse apud patrē, ut alius apud aliū.
 1. Ioannis. 5. Item alibi. Tres sunt qui testimoniū perhibēt in cōlo. Pater/ uerbū/
 & spūscatus. Et hi tres unum sunt. Apostolus quoq; trinitatē uni-
 tatemq; distinguit/ ibi. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.
 Roma. 11. Ex ipso (ut Augustinus ait.) dicit ppter patrem, per ipsum, propter
 Aug. in. 2. li. filiū, in ipso, propter spiritū sanctū. Hāc est trinitas. Per hoc uero,
 de trini. c. 6. q̄ non ait, ipsis gloria, sed ipsi, hanc trinitatem, unum deum esse o-
 stendit. Sane quia singulæ pene syllabæ noui testamēti, hoc concor-
 diter insinuant, testimonia deinceps inducere obmittentes, rationi-
 bus, congruisq; similitudinibus prout infirmitas nostra ualet ita esse
 ostendamus.

C Distinctio Tertia.

C Quomodo per creaturam potuit cognosci Creator.

Inuisibilia dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur a creatura mundi. Hoc est homo: qui (dicente aplo) duobus iuua-

Roma. 1.

batur, deum inuisibile cognoscere, natura scilicet rationali, & operibus exterioribus, in quibus artificis aliquatenus relucet indicium.

C Primus modus, quomodo potuit cognosci deus.

Ait enim Ambrosius, ut deus qui natura inuisibilis est, etiam a uisibilibus posset sciri: opus fecit, quod opifice sua uisibilitate manifestauit. Quod ab homine fieri impossibile est, uel ab aliqua creatura. Constat igitur super omnem creaturam illum esse, qui eam fecit, ac per hoc illum esse Deum humana mens cognoscere potuit.

Ambrosius.

C Secundus modus, quomodo cognosci deus potuit.

Quem etiam cognouerunt philosophi omnia fecisse, & a nullo factum fuisse. Videbatur enim omnem substantiam corpus aut spiritum: & hoc melius illo sed ualde meliorem qui utriusque conditor est. Illum igitur principium rerum esse rectissime crediderunt: quod factus non esset, & ex quo cuncta facta essent.

Aug. de ciuitate. li. 8.

C Tertius modus, quomodo cognosci Deus potuit.

Quod uero ueritas Dei per ea que facta sunt cognosci pluribus modis. Pluraliter inuisibilia dei dicit apostolus: cum simplex tantum essentia sit, & una. Ex perpetuitate namque creaturarum, æternus. Et ex magnitudine, omnipotens. Ex dispositione, sapiens. Ex gubernatione, bonus, intelligentia conditor Deus. Igitur per hæc omnia deitatis unitatem cognoscere potuit homo.

Roma. 1.

C Quomodo per creaturas trinitas intelligi potuit.

Trininitas etiam indicium uel uestigium haberi potuit, per ea que facta sunt. Ait enim Augustinus. Hæc que arte diuina facta sunt: in se etiam quandam unitatem ostendunt, & specie & ordine. Quodque enim creator, & unum aliquod est, & aliqua specie format, & aliquem ordinem petit, aut tenet. Ecce tale uestigium ineffabilis trinitatis apparet in creaturis. In ea namque summa origo, uel omnium rerum unitas, est Pater. Omnium rerum & perfectissima pulchritudo, Filius. Et beatissima delectatio, Spiritus sanctus. Sic igitur per ea que facta sunt in fide inuisibilium adiunamur.

De tri. lib. 6. ca. 4.

Ex Aug. in libr. de uera religione.

C Quomodo in anima sit imago Trinitatis.

In mente denique humana (quod diuinitatis est imago) plenius hæc intelligi poterunt. Si enim (ut Augustinus ait) amissa dei participatio deformis sit mens humana, imago autem Dei eo ipso permanet, quo capax eius est, eiusque particeps esse potest. Qui meminit sui, intelligit se, diligit se, hic discernimus trinitatem non dum Deum, sed imaginem dei inue-

Aug. 14. lib. de tri. c. 8.

Trium ostendit esse in anima quod relationum dicuntur & æqualia sunt.

De trini. li.
10. ca. 11.
Ibidé.

nimus, scilicet/memoriā/intelligentiā/& uoluntatē. Hęc igit̃ & tria & unū sunt. Nec em̃ (ut Augustin⁹ ait) sunt tres uitæ, sed una. Quæ etiā relatiue dicunt̃ (ut Aug. ait.) Mens em̃ amare seipsam/uel meminisse nō potest, nisi se etiā nouerit. Nā quō amat/uel meminit/qđ nescit? Sic etiā de cæteris dicendū est. Mēs aut̃ ipsa uel uita ad se dr̃.

¶ Hic ostendit quomodo omnia capiantur a singulis.

¶ Proinde & æqualia sunt non solū singula singulis, sed & singula omnibus. Memini em̃ me memoriā habere/intelligentiā & uoluntatē. Intellego me, intelligere/uelle/& meminisse. Volo etiā me uelle/& meminisse & intelligere.

¶ Quomodo hæc tria dicantur unum.

De trini. li.
9. ca. 4.

¶ Sed quomodo hæc dicunt̃ una mens, cū potius mentis uires dicēda uideant̃? Ideo. s. q̃ in ipsa mēte substācialiter existūt. Vnde Augu. Admonemur hæc in anīo existere substācialiter, nō tanq̃ in subiecto, ut color in corpore. Quia & si relatiue dicunt̃ adinuicē, singula tamē substācialia, sunt in sua substātia. Miro itaq; modo, tria hæc inseparabilia sunt a semetipsis, & eorū singulū, & simul oīa, una substantia sunt, ut dictum est.

¶ De dissimilitudine creatæ & increatæ trinitatis.

¶ Cum autē per hæc appareat trinitas creata increatæ similis trinitati. In q̃ pluribus tamē indissimilis existit, quod facile ostendit̃ si aduertat̃. Ecce em̃ unus hō est, qui habet hæc tria. Nō aut̃ ipse est hæc tria, nec hæc tria sunt unus homo. Ibi uero unus deus est tres psonæ, & tres personæ unus deus. Item hic est tantū una psona, Ibi aut̃ tres personæ sunt, pater & filius & spūs sanctus. Deniq; , hic nullū horū triū est hō. Ibi uero quælibet personæ plenius & perfectius est deus. Multū igit̃ mens nostra distat a trinitate increata, q̃ imago dei est, (ut Augu. ait.) Nō ideo tantū, q̃ meminit sui/intelligit/ac diligit se q̃a potest & meminisse, & intelligere, & amare, illum a quo facta est. Per quod unitatē in trinitate, & trinitatē in unitate intelligere ualet. Intelligit em̃ unū tantū esse principiū rerum, q̃a si plura essent, uel oīa insufficiētia essent, uel cætera p̃ter unū supfluerent. Illud autem p̃ncipium, nō fatuū putauit, unde sapientiā ibi esse intellexit, quam cum diligit, etiā amorē ibi esse recta ratione dephendit. Pater ergo, quomodo mens nostra, deo sit similis, qualiter etiā per eam deitatis unitas atq; trinitas homini potuit innotescere.

¶ De unitate diuinæ Trinitatis.

De fide ad
Petrū ca. 1.

¶ Ergo s̃m p̃dictorū significationē, credamus patrē & filiū & sc̃m sp̃m unum esse in natura, & trinū in personis. Vt enī Augustinus ait. Vna est natura siue essentia patris/& f. & s. s. nō una psona. Si em̃ sic esset una persona, sicut est una substantia patris/& f. & s. s. ueraciter

trinitas nō dicere. Itē trinitas nō esset uera, si unus deus trinitas ipsa non esset. Si pater & f. & s. s. sicut sunt personae, proprietate ab invicē distincti, sic quoque fuissent naturarū diuersitate discreti. Teneamus igitur, quod in illa sancta trinitate, unus est pater, qui solus genuit filiū, & unus est filius, qui solus est de patre natus, & unus est spūs sanctus, qui solus ab utroque procedit. Quod totum non potest una persona, id est gignere se, & nasci de se, & procedere a se.

Distinctio Quarta.

De coparatione generationis ad terminum essentialē concretū qualis est hoc nomē Deus.

Ergo igitur hic quaestio. Vtrum se Deus genuerit. Constat quippe, quod deus genuit deū, quia pater genuit filiū, & uterque est deus. Ex hoc ita procedit. Si deus genuit deum, ergo aut se deū, uel aliū deum. Quod si aliū, nō est tamen unus deus. Si autē seipm, ergo aliqua res seipsam genuit. Cui cōtradicit Augustinus inquit. Qui putant eius esse potētiā deū, ut seipm genuerit, eo plus errāt, quod nō solū deus, ita nō est, sed nec ulla creatura. Nulla est enī res, quae seipsam gignat. Videat tamen Augustinus sibi obuiare ubi dicit. Deus pater se alterū genuit, quod ita sane intelligitur. id est de se alterā genuit personā. uel genuit alterū. id est filium, qui hoc ipsum est quod ipse. Illationi autē praedictae scilicet. Si deus genuit deū, ergo uel se deum, uel aliū. Ista similitudo obloquitur. Filius dei cōcepit esse persona hominis, ergo uel ea quae ipse est persona hominis, uel alia, quod utrumque cum sit absurdum, nequaquam est concedendum. Ita & de similibus est dicendum.

Vtrum Deus se genuerit.

Aug. .i. li. de trinit. ca. .i.

In epla ad Maximinū.

Hic oppōit Bandinus praedicta Augu.

Rāder.

Eandem tamen quaestionē, aliis urgent uerbis. Deus pater genuit deum, ergo uel deū qui est deus pater, per quod uidetur seipm genuisse, se, uel deū qui nō est deus pater, per quod uidetur aliū deum genuisse. Sed licet catholice hoc cōcedi possit, quia hoc oratio, deus pater, non solum substantiā dicit, sed psonalis est. Ad oēm tamen pnatā euacuandā, illā ppositionē. id est Deus pater genuit deū, quod nō est deus pater, ex ui relationis determinandā ad nonemur, ut scilicet, quod Relatū simpliciter ad deū, falsum inducat. Relatū uero ad deū genitū cōuenienter, uerum pponat. Est enī deus pater idem deus qui & genitus, non tamen deus pater est genitus deus, quia sic una persona esset alia, quod absit.

Aliter opponit.

Soluit.

Distinctio Quinta.

De Comparatione generationis ad terminū essentialē abstractum qui est essentia.

Consequenter quaeritur. An pater genuerit diuinā essentiā, an ipsa filium, an essentia essentiā, nec ne. Quod pater diuinā

Quae res quod genuerit.

Aug. de fide
ad Petru.

essentiā genuerit. Videſ ex uerbis Augustini dicētis. Deus cum uerbū genuit, id qđ est ipse genuit. Itē deus pater qui uerissime se indicare animis cognituris, & uoluit & potuit, hoc ad seipm indicandū genuit, quod est ipse qđ genuit. Ipse aut nihil aliud est, qđ diuina essentia, Quare uideſ ipsam genuisse. Cæterū p̄dicta sic intelligēda dicimus. Pater, i. id quod est genuit filium, qui est id quod pater est, sed non is qui pater. Alius est enim pater, alius filius, sed non aliud.

¶ Qz pater diuinā essentiā nō genuerit, probat triplici ratione.

Prima ratio
Lib. 5. de tri.
Scđ'a ratio.

¶ Porro qđ pater diuinā essentiā nō genuit triplici ratione probat. Prima, Si eam genuit, sequit quod relatiue dicit ad eam. Quod si est, nō indicat hoc nomē diuina essentia substantiā. Ait em Augu. Quod relatiue dicit, substantiā nō indicat. Secūda qđ si ipse genuit eam, cū ipse sit diuina essentia, idem genuit seipm, quod esse nō potest ut p̄dictum est. Tertia, Quia si eā genuit, nō genitor geniti, sed genitū erit causa genitoris, ut sit, & deus sit, Quippe diuina essentia Deus pater, & est, & deus est.

Tertia ratio
Ablii casus.

¶ Diuina essentia nō genuit filium.

¶ Similiter dicendū est. Quod neqđ diuina essentia genuit filiū, qđ ad eū relatiue nō dicitur.

¶ Essentia nō genuit essentiam.

De tri. lib. 7.
ca. 1.
In lib. de fi-
de ad Petru

¶ Nec essentia genuit essentiā, p̄dicta scilicet ratioe, qđ idem nō generat seipsum. Verū ei quod dicimus, August. cōtraire uideſ. Dicit enī, Sicuti de essentia essentia, sic sapientia de sapientia, & alibi. Christū dei filiū uerū deum crede, ut diuinitatē eius de natura patris esse natā, nō dubites. Hæc aut, & si qua similia, sic intelligēda noueris, sicuti essentiā & est, i. sicuti filius essentia de patris essentia est, sic & filius sapiētia de patris sapiētia est. Quod aut sic sane exponit, ex uerbis conice Augustini dicētis. Ideo christus dicit uirtus, & sapiētia dei, quia de patre uirtute & sapiētia. Ipse quoqđ uirtus & sapiētia ē.

De tri. lib. 1.
ca. 3.

Obiicit.
De tri. lib. 4.

¶ Videſ etiā p̄dictis contrariū, quod Hilarius ait. Nihil (enī inqt) nisi natū habet filius. At filius habet etiā essentiā diuinā, tota em est in eo. Quare uideſ, & ipsa nata esse. Itē apertius dicit. Nō corporali insinuatiōe patrē in filio p̄dicamus, sed ex eo eiusdē generis, genitā naturam, naturaliter in se gignentē, habuisse naturā. Ecce his uerbis manifeste dicit, Dei naturā genitā, & genuisse. Sane ut idē dicit, Intelligētia dictoꝝ ex causis est assumēda dicēdi. Nō enim sermoni res, sed rei est sermo subiectus. Hæc ergo uerba sic fideliter accipi possunt. Nihil habet filius nisi natū, i. nihil habet filius, fm qđ deus, nisi qđ nascēdo accēpit. Item p̄dicamus ex eo eiusdē generis naturam genitā, & cætera, i. p̄dicamus patrē qui est natura, esse naturaliter in genito, i. in filio a se genito, qđ est eadē natura, qđ pater est. Vnde idem

Hilarius in
4. li. de tri.

Hilarius

Hilarius. Eandē naturā habet genitus, quā ille qui genuit.

Lib. 5. eiusdē

¶ Quid sit q̄ legitur, Pater de sua natura genuit filium, & filius substantiam patris.

¶ Frequēter quoq; occurrit legēti: patrē de sua natura filiū genuisse. Vnde Augustinus. Pater deus, de nullo genitus deo, semel de sua natura sine initio genuit filiū deum. Item Augu. sup illud. Qui æruit nos de potestate tenebrarū, & trāstulit in regnū filii charitatis suæ. Quod dictū est inquit, filii charitatis suæ, nihil aliud intelligit, q̄ filii sui dilectissimi, quod est filii substantiæ suæ. Charitas quippe patris, quæ in natura eius est, nihil est aliud, q̄ ipsa natura, atq; substantia. Ac per hoc filius charitatis eius. i. q̄a de substantia eius est genitus. Idem quoq; ait. Substantiā dei genuisse filiū. Carnalibus (inquit) cogitationibus pleni, substantiā dei de seipsa gignere filium nō putatis, nisi hoc patiat, quod substantia carnis patit, quādo gignit. Erratis nō scientes scripturas, neq; uirtutē dei. His uerbis plane uidet natura dei uel substantia genuisse filium. Ne autē hæc & si qua similia uasa mortis sint nobis, sed uitæ, ad simplicitatis sensum, quæ est amica ueritatis, huiusmodi semper reducēda monemus, Sine piudicio itaq; dicimus. quæ de natura, uel substantia dici uident, ad psonas esse referēda. Quæ sane nō nomine personarū, sed naturæ ipsius expresserūt authores, per hoc nobis insinuātes eiusdē naturæ & substantiæ, & immutabilitē (ut ait Hilarius) Ac indiuidualiter tres esse psonas. Vnde Augustinus in eodē. Trinitas hæc unius eiusdēq; substantiæ est.

De fide ad Petrū. c. 2.
De tri. li. 15. ca. 19.

Cōtra Maximinū. lib. 3. ca. 14.
Math. 22.

Cōtra Maximinū lib. 3.

¶ DISTINCTIO Sexta.

¶ Vtrum Pater uoluntate uel necessitate genuit filium, & an uolens an nolens sit deus.

P Ræterea quæritur An pater uolūtate, uel necessitate genuit filiū, An nolens uel uolēs sit deus. Quod uolūtate genuerit, sic uidet posse pbari. Idem est natura patris, & eius uoluntas. Cōcedis autē q̄ natura genuit, ergo & uolūtate. Sed hoc facile in simili refellit. Idem est em̄ eius sciētia & uolūtas, ergo quæcunq; fiunt eo sciēte fiunt, & uolēte. Nō sequit, Necessitate autē nō genuit, q̄ ut Augustin⁹ ait. Grādis miseria & absurditas poneret in deo, si necessitate genuisse diceret. Dicimus ergo, q̄ neq; uolēs neq; nolēs genuit. Hoc plane sensu, uolūtate scilicet pcedēte, uel sequēte geniturā, ut putabat Eunomius. Volūtas em̄ generādi in patre, & ipse genitus simul ab æterno fuerūt, sicut August. dicit. Filius dei semper fuit cum patre, nec præcessit eum paterna uolūtas ut esset. Secundū hoc igitur dicimus, q̄a nō filius uolūtate sed natura, sicut

Quærit.

De tri. li. 15. c. 20. Et in q̄stionib⁹ ad Orosiū.

Vbi supra.

pater, deus est/natura, nō uolūtate. Filius etiā & spūssanctus, qđ qđ Eunomius intelligere nō potuit, nec credere uoluit. Vnigenitū dei dixit, nō naturā, sed uolūtatis filiū esse. Sane huius dialectica deri-
 De tri. li. 15. denda est (ut Aug. ait.) Tenendū itaq; est qđ pater nō uolūtate ge-
 nuit filiū, quia uolūtās generādi filiū nō p̄cessit. Nec necessitate, ne
 absurde de deo loquamur, sed natura genuit. Est em̄ (ut Hilari⁹ ait)
 natura filius, qui eandē naturā quā ille qui genuit habet.

DISTINCTIO SEPTIMA.

De Comparatione potentie generadi ad personā.

Vtrū filius
 potuit gene-
 rare.

Quæstio.

Soluit.

Aliter pbat
 Lib. 1. cōtra
 Maximinū.
 Lib. 1. cōtra
 Maxi. ca. 13.

Vbi supra.

Vm pater & filius una eadēq; sint essentia, ut dictū est. Te-
 nendū quoq; est unā eandēq; esse potentiā utriusq;. Est em̄
 ibi oīno idē esse qđ posse. Vnde cōstat, qđ quicqđ potest pa-
 ter, filius quoq; potest. Verū de hoc difficilis ori⁹ quæstio. Si enī
 quicqđ pater potest, & filius, igit̄ filius potest generare, quia pater
 potest hoc. Quod similitudine infirmat. Quicqđ enī est pater, & fili-
 us est, ergo filius est pater, quia pater est pater, quod nō sequit̄. Ideo
 scilicet quia patrē esse patrē nō est patrem esse aliquid, sic forte non
 infideliter dicē, patrem posse generare: non est patrē posse aliquid.
 Quippe sicut pater, ita & generare ad relatiuum pertinet.
 Vehementius sane urgetur quæstio, ex uerbis Augustini contra
 Maximinū hereticū, qui patrē asserbat filio potentiorē, eo qđ pater
 potuit generare, & genuit filium deum creatorē, filius aut̄ non. Cui
 Augustinus ait. Absit ut oīpotentior pater sit filio, sicut putas, quia
 creatorē genuit pater, filius aut̄ nō genuit creatorē. Neq; em̄ nō po-
 tuit, sed nec oportuit. Quod si diligēter attēdas dicere uide⁹ qđ po-
 tuit & filius generare, sed nō oportuit. Proinde cur nō oportuit? sub-
 dit Augustin⁹. Esset enī (inquit) immoderata diuina generatio, si ge-
 nitus filius nepotē gigneret patri, quia & ipse nepos, nisi auo suo
 pronepotē gigneret (secundū uestram mirabilē sapientiam) impotēs
 dicere⁹. Similiter etiā ille, si nepotē nō gigneret auo, & pronepotem
 pauo, nō dicere⁹ a uobis oīpotens. Nec implere⁹ generatiōis series,
 si semp̄ alter ex altero nō nasceret̄. Nec em̄ eā pficeret ullus, si nō suf-
 ficeret oīpotēs unus. Sic ergo intelligendū putamus, qđ p̄missum est
 .s. Nō em̄ nō potuit, sed nō oportuit. i. nō ex impotētia est, qđ filius
 nō genuit, sed qđ ei nō cōueniebat/ratiōe qđ p̄dicta est. Sicut pater
 nō est filius, nec filius pater, nec esse potest. Quod non ex impotētia
 alterutrius est, sed qđ nō cōuenit patri esse filiū, aut filio esse patrē.
 Quod aut̄ Augustin⁹ dicit Maximino quæretī. Quare pater non pōt
 esse filius, uel filius pater? Nō utiq; (inquit) ex impotētia, sed pater

pprietate generatiōis pater est, q̄a oportet eū non esse filiū, & filius pprietate natiuitatis filius est, q̄a nō oportet eum esse patrē. Sic ita q̄ nō ex inpotētia sed pprietate generationis pater generat, q̄a oportet eū nō gigni. Et filius pprietate natiuitatis gignit, q̄a oportet eum non gignere.

¶ Quod filius non potuit generare.

¶ Deniq̄ probat filium generare nō posse. Si em̄ potuit generare, ergo potuit esse pater, q̄d si potuit pater esse, ergo uel patris, uel sui, uel spūs sancti, uel alterius. At alterius nō, q̄ nullus alius ab æterno esse potuit. Sed neq̄ patris, quia inginitus & innascibilis est. Nec sui, Quia nulla res seipsam generare potest, Neq̄ spūs sancti, Quia ipse nō potest nasci. Alioquin esset alterabilis. Relinquit ergo quod filius generare non potuit.

¶ Determinatio facta quæstionis.

¶ Proposita ergo quæstio sic expediēda uidet̄. Quicquid pater potest, & filius. i. quicquid patris potētiæ est subiectū, & filii potētiæ similiter, quia eadē om̄ino est. Subiecta uero potētiæ appellamus ea, quæ ipsam potentiā sequunt̄. Generatio aut̄ uel generare, nec pcedit, nec sequit̄ potentiā, simul em̄ cū ea est ab æterno. Caterū si conceditur, q̄d posse generare, sit aliquid posse, sic obicitur. Hoc posse habet pater, quod nō habet filius, ergo aliquid posse habet pater, q̄d nō habet filius. Respondet̄ a simili, hoc esse habet pater, quod nō habet filius scilicet esse patrē, ergo aliquid habet esse pater quod nō filius, falsum est. Omne em̄, & totū esse patris, est om̄ino & filii. Dicimus aut̄, q̄ eadem potētia prorsus est patris, & filii, licet nō penitus quicquid de patre dicit̄, fm̄ ipsam de filio dicat̄. Quod patet in simili Idem em̄ coniugiū, penitus est in istis duobus, & tñ fm̄ ip̄m, uir dicit̄ maritus, & nō uxor. Fœmina uero uxor, & nō maritus, uel ut manifestius dicat̄. Eadem est om̄ino uolūtas patris & filii. Ea tñ uult Pater, pater esse, & nō filius. Et filius uult esse filius, & nō pater. Sic ergo eadem est patris & filii potētia, ea tñ potest pater generare, & genitus nō esse, filius genitus esse, & nō generare. Vel nō insubtile est, si quis dixerit patrē posse generare, hoc nō ex sola potētia posse dici, sed ex proprietate etiam generationis. Quæ cum filio nō cōueniat, nulli mirum si posse generare ei non conuenit.

¶ Qualiter potentiā generandi habeat Filius.

¶ Si aut̄ dicit̄ Filius habet potentiā generādi, Sic distingue. Habet potentiā generādi. i. ut generet/uel generare possit, Falsum est. Habet aut̄ potentiā generādi, quæ scilicet generat̄, uel generari potest. Inpsonaliter uerū est, Sicut habes scientiā scribēdi. i. quæ scis scribere. Falsum, sed quæ scitur scribere, Verū. Dicimus etiā, q̄ in progressu

Quæstio

Rñsio, quō
s. intelligat̄
filiū h̄c uel
nō h̄c potē
tiā gñandi.

Probat a si-
mili.

A simili ar-
guit.

Libri primi

Inducit ppo
situm.

predicta oppositionis, scilicet, Quicquid potest pater, & filius, sed pater potest generare, ergo & filius, hoc uerbum, potest, aliter in ppositione, aliter in assumptione, uel conclusionem accipit. Sicut haec uerba, deus, & est, in diuersis locis posita, aliter, & aliter significant. Exempli loco, oino, quod deus pater est, idem deus filius est, sed pater est deus generans, ergo & filius est deus generans, non sequitur. Item, quicquid est pater, & filius, sed pater est generans, ergo & filius est generans, non sequitur. Ideo, quia haec uerba, deus, & est, in ppositionibus essentialiter significant. Deinde uero psonaliter cōsignificant. Sic igitur predicta quaestio multis modis soluit. Et filium non posse generare, sed gigni, patrem autem generare posse, & non gigni, uere creditur & intelligitur.

¶ DISTINCTIO OCTAUA.

¶ De ppropriatibus & cōditionibus essentialibus trinitatis & unitatis.

De ueritate
diuinae essentiae
Augu. in. 5.
lib. de trini.

Exodi. 3.

Nunc de ueritate diuinae essentiae agendum est. Est itaque deus sine dubietate substantia, uel si melius dicatur essentia, quam Graeci Vsiam uocant. Sicut enim ab eo, quod est sapere, dicta est sapientia, & ab eo, quod est scire, scientia, ita ab eo, quod est esse, dicta est essentia. Et quis maior est illo, qui dixit. Ego sum qui sum, & qui est, misit me ad uos? Ipse (inquit) uere & pproprie dicitur esse, cuius essentia non nouit pperitum, nec futurum. Vnde Hieronymus scribit ad Marcellam. Deus solus qui exordium non habet, uerae essentiae nomen tenet. De quo enim dicitur fuit, non est, & de quo dicitur erit, non dum est. Deus autem tantum est, qui non nouit fuisse, uel futurum esse. Solus igitur deus uerus noster est, cuius essentiae comparatum, nostrum esse, nihil est.

¶ Qualiter intelligantur uerba Hieronymi, & aliarum scripturarum.

Lib. 1. de tri.

¶ Caterum hiis occurrit, quae frequenter scriptura commemorat. Deus fuit ab aeterno, fuit semper, & erit in saecula, & huiusmodi. Augustinus etiam super Ioannem ait. Quum de sempiterna re pproprie dicatur, est, secundum nos bene dicitur, fuit, & erit. Fuit, quia nunquam desuit. Erit, quia nunquam desit. Est, quia semper est, non pperitit, quasi quod non maneat, non orietur, quasi quod non erat, qualiter de nobis non dicitur. Secundum haec ergo uerba, Hieronymum intelligentes dicimus. Non nouit fuisse, uel futurum esse. id est, non pperitit, neque desinet esse, sed tamen est tantum, quia semper est. Licet enim uerba substantiua diuersorum temporum de deo dicantur, non tamen tempora les motus esse distinguunt, sed essentiam diuinitatis simpliciter insinuant. Deus ergo solus, & pproprie, naturaliter, dicitur essentia uel esse. Vnde Hilarius. Non est deo accedens esse, sed subsistens ueritas, & manens causa, & naturalis generis pproprietas. ¶ De incommutabilitate dei. ¶ Quae essentia dei, pproprie incommutabilis est, quia nec mutatur, nec

mutari potest. Vnde Augustin⁹. Aliæ (inquit) essentiæ, uel substatiæ capiunt accidētia quibus in eis fiat immutatio. Deo aut nihil horum accidere potest, ideoq; eius sola substatiā uel essentia incōmutabilis est. Ac p hoc Apl⁹ de deo ait. Qui solus habet immortalitatē, eam intelligēs immutabilē, quā nulla habere potest creatura, quoniā solus creatoris est. Vnde Iacobus apl⁹. Apud quē nō est trāsmutatio, nec uicissitudinis obūbratio. Et Dauid. Mutabis eos & mutabunt^r, tu aut idem ipse es. Et alibi. Ego deus & nō mutor. Cæterū omis creatura mutabilitati subiacet. Quæ (ut Aug. ait) Nō nulla mors ipsius creature est, quia facit aliquid in ea nō esse qd' erat. Siquidē ipsa anīa humana licet immortalis sit, quia fm suū modū nunq̄ uiuere desinit habet tamē mortē suā, quia si iuste uiuebat & peccat, mori iusticiæ, si peccatrix erat & iustificabit^r, mori peccato, ut alias eius mutationes taceam. Et creaturarū natura cōlestiū mori potuit, q̄a peccare, Etenim angelor⁹ quidā peccauerūt, & qui nō peccauerūt, peccare potuerunt. Nihil autē tale deo accidere potest. Quare cum solus deus sit immutabilis proprie, solus etiam uere est immortalis.

De simplicitate diuinæ essentiæ.

Eadem quoq; pprie ac uere simplex est, quia in ea nec partiū, nec accidentiū seu quarūlibet formarū, ulla diuersitas, siue uariatio uel multitudo est, q̄ in nulla creatura cōtingit. Quippe ut August. ait. Corporalis creatura partibus cōstat. Ita ut sit ibi alia pars maior, alia minor, & ipm totū maius sit, q̄ pars q̄libet. In qua etiā Aliud est magnitudo, aliud color, aliud figura, q̄ oīa ī corpe multiplicitatē faciūt.

Hic de spiritali creatura ostēdit quomō multiplex sit & nō simplex.

Spiritalis quoq; creatura multiplex est. Quippe anima licet corpori cōparata sit simplex, eo qd' particulatim per spacia loci nō diffundat^r, sed ubicūq; est tota est, tamē nec in ipsa uera simplicitas est. Cum em aliud sit artificiosum esse, aliud inertem, aliud acutū, aliud memorē, possintq; hæc innumerabilia in animæ natura inueniri. Cōstat ipsam nō simplicē esse, sed multiplicē, quū nihil horū sit anima, sed hæc ipsa habeat. Deniq; quicqd in deo est deus est, unde & eius simplicitas apparet, psertim cū idem sit habēs, & qd' habet. Non em ppter hoc natutā summi boni simplicē dicimus, q̄a est pater in ea solus, uel filius in ea solus, uel spū sanctus solus. i. quia sola est ista nominū trinitas, sine subsistētia personarū, sicut Sabelliani putauerūt. Sed ideo simplex dicit^r, quia est hoc quod habet, Excepto q̄ relatiue quæq; psona dicit^r ad alterā: nec est ipsa. Nam utiq; pater habet filiū, ad quē relatiue dicit^r, nec tamē est filius. Et filius habet patrē, nec tū

De tri. lib. 5.
ca. 2.

1. thimot. 6.

Iacobi. 1.

Psal. 101.

Malach. 3.

Cōtra Max.

lib. 3. ca. 12.

De tri. lib. 6.
ca. 6.

De diff. lib. 1.

De diff. lib. 2.

De diff. lib. 3.

De diff. lib. 4.

De diff. lib. 5.

Quid sit sapientia.
Iusticia quid
Prudentia qd

Quid sit sanctitas.

De tri. lib. 5.
ca. 1.

ipse est pater. In quo uero ad semetipsum dicitur non ad alterum, hoc est quod habet. Sicut ad semetipsum dicitur uiuus/habendo uitam, & eadem uita ipse est, quod in aliis rebus non contingit. Neque enim habes liquorem/liquor est, nec corpus/color, nec anima/est sapientia, sed tantum habes eam. Ac per hoc solus deus uere & proprie simplex est. ¶ Quod multipliciter dicitur. ¶ Deus tamen multipliciter dicitur, ut sapientia/iusticia/prudentia/& sanctitas, & si quid tale non indigne de deo dicatur. Hoc autem ideo est, quia multiformiter operatur deus in rebus, non quod in ipso sit multiplicitas ulla, etenim quauis unum sit in subiacenti deus, pro uarietate tamen sensuum, multis uocabulis nuncupatur. Aliud autem signat sapientia, aliud autem scientia, iusticia/& sic de ceteris. Sapientia nempe est, Quia de disciplinis diuinarum humanarumque rerum instruit. Iusticia est/quando iudex & distributor meritorum intelligitur. Prudentia est/quando doctrina uel demonstratio bonarum malarumque/uerarum & falsarum rerum / nel neutrarum cognoscitur. Porro sanctitas est/quia ipse firmiter firmamentum, & confirmatio omnium rerum. Hoc autem/& si quid tale de deo dicitur, propter accidentium respectum intelligitur. Cum & nos moneat Augustinus. Intelligamus (inquiens) in quantum possumus, deum sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia creatorem, sine situ persistentem, sine habitu omnia continentem, sine loco ubique totum, sine tempore sempiternum, sine mutatione sui mutabilia facientem, nihilque patientem. Quisquis deum sic cogitat / licet non dum inuenerit, omnino quod sit/pie tamen caueat/aliquid sentire de illo / quod non sit. ¶ Tanta est dei simplicitas, quod nulli predicamentorum subiiciatur. ¶ Propterea predicamentorum legibus atque accidentibus deus non est subiectus. Ideoque nec proprie substantia dicitur. Quippe cum ab eo quod est subsistere substantiam dicamus. Quod recte dicitur de his rebus, in quibus subiectis/sunt ea/quae in subiecto esse dicuntur, ut color in corpore, quod nephastum est dicere de deo. Quo circa abusuue/substantia/ magis proprie & uere deus est & dicitur/essentia.

¶ DISTinctio Nona.

¶ De proprietatibus & conditionibus personarum trinitatis & unitatis.

De distincti
one personarum

Nunc ad distinctionem personarum accedentes, confiteri debemus, Patrem & filium & sanctum spiritum unum esse naturaliter deum, nec patrem tamen filium, nec filium patrem. Sequitur enim cum a patre sit generatus filius. Alius perfectio est pater, alius filius. ¶ De coeternitate filii cum patre. ¶ Nec tamen ante fuit pater quam filius, sicut Haereticus mentitur. Sunt enim coeternae sibi tres personae. Denique scriptura dicit. Antequam non fuit alter deus, nec post me erit. Haec uerba si patris sunt/dicit, quia post se non est alius deus. Si uero filii/dicit, quia ante se nullus deus est. Itaque

Refellit opinioniones hereticorum Ariano-

Esa.
ia.
44.

nec iste anteriore habet, nec ille posteriore. Preterea si pater fuit antequam haberet filium, tunc accessione generationis, pater mutatus est, quod blasphemum est. Item Cum filius sit sapientia & uirtus patris: si aliquando fuit sine filio pater, fuit & tunc sine sapientia, & uirtute sua pater, quod non magis prophetam quam stolidum dicit. Costat enim patri filium esse coeternum uelut splendor qui ab igne diffunditur, coeternus est ei & esset utique coeternus si ignis esset aeternus. Ceterum Hoc ineffabile sicut & ipsa generatio. Unde Esaias. Generationem eius quis enarrabit? Diuinam autem non humanam intelligit quamuis & hac ex magna parte sit inenarrabilis. Illa tamen tota inenarrabilis est. Quia & si dicitur filius a patre genitus, tamen qualiter, nec apostolus nec propheta nouit nec angelus.

Esaias. 4.

¶ Vtrum debeat dici semper gignit uel semper genitus est filius. ¶ Queritur autem Vtrum debeat dici filius semper nascitur. De hoc Gregorius ita dicit. De domino Iesu non possumus dicere semper nascitur, ne imperfectus esse uideatur. At uero ut eternus designari ualeat, & perfectus & semper dicamus & natus. Quatenus natus ad perfectionem semper ad aeternitatem pertineat. Origenes conatur probare filium semper generari contra Gregorium dicta. Origenes uero contradicere uidetur his uerbis. Saluator noster splendor est claritatis, qui non semel nascitur & definit, sed toties oritur, quoties lumen ortum fuerit de quo nascitur, sic ergo semper saluator nascitur.

Sup lob.

Sup Hieremiam.

¶ Denique tanto uirore in re dissonantiam tantam quam uidetur, ad concordiam reuocantes. Putamus utrumque auctorem, ex usu locutionis aliquid habuisse suspectum. Quippe dicentes lectio semper legitur lectiois imperfectione ex usu loquendi ostendimus. Quam Gregorius in unigenito negas ait. Non possumus dicere semper nascitur. Quod se nimirum intellexisse ostendit, per hoc quod subdit. Ne imperfectus esse uideatur. Similiter dum lecta est lectio dicimus olim legi eam, nunc autem desisse legi, ex modo loquendi significamus. Quod Origenes in natiuitate uerbi abhorrens, eius asserit perpetuitatem dicens. Saluator semper nascitur quod manifeste aperit. Dum non semel nascitur & definit permittit. Diuerso ergo genere loquendi uarios errores excludentes, natiuitatem filii ab aeterno perfectam, & sempiternam esse affirmant.

Concordant doctores.

¶ Argumentatio Hæretici.

¶ Sed inquit Hæreticus. Omne quod natum est non fuit semper, quia ad id natum est ut esset. Cui dicimus Nemo ambigat, hoc sic se habere in humanis. Nimirum ibi nec semper fuit qui pater est, nec semper pater est qui fuit. Quare nec semper genuit. Vbi autem semper pater est semper filius est.

Rñsio Hilarii.

¶ Quod si semper deo patri proprium est quod semper pater est, semper filio proprium esse est. necesse quod semper natus est. Natum igitur confitemur unigenitum nec ante esse quam natum nec ante natum quam esse. Hoc sane humanum

Quid proprium sit patri & filio.

sensum & intelligentiā mūdi excedit, neq; capit hoc ratio humanae intelligentiæ, sed prudentiæ fidelis professio est.

¶ DISTinctio Decima.

¶ De personali processione Spiritus sancti.

De spū sctō.

Ex Aug. 15.
li. de tri. c. 6.

Qz spū sctūs
pprie appel
latur caritas.

1. Corinth.

1. Ioannis. 4.

De trinitate

Qz idē pprie
dicat spūs s.
Rōnem p̄di
cti assignat.

Nunc de Spū sancto/ ipso donāte differamus. Spiritus sanctus itaq; est amor/ uel dilectio patris, & filii, quo uterq; cōiungitur, quo genitus a gignēte diligit, genitorēq; suum diligit. Sūtq; nō participatiōe: sed essentia sua, Neq; dono superioris unitatis alienus, sed suo pprio. Seruātes uirtutē spūs/ in uinculo pacis. Nō est em̄ tantū patris uel filii/ sed amboꝝ spiritus. Et ideo cōmunē qua inuicē diligūt, nobis insinuāt charitatē. Appellat autē pprie charitas, q̄ppe cū ipse sit, quo pater & filius inuicē diligūt, inaffabiliter cōmunionem demonstrat illoꝝ. Quid ergo cōueniētius, q̄ ut ille pprie dicat charitas/ qz spūs est cōmunis amboꝝ? Nō hoc tamē sic dicim⁹, ut patrē & filiū charitatē esse negemus. Sicut em̄ unicum dei uerbū/ pprie dicit sapiētia, cū sit uniuersaliter, & spū sctūs/ & pater/ ipsa sapiētia, ita spū sctūs pprie charitas nuncupat, cū sit pater & filius uniuersaliter charitas. Verbū autē dictū est sapiētia, ore Apli dicētis. Christū dei uirtutē, & dei sapiētiā. Itē spū sctūs dicit charitas in eplā Ioannis inquit em̄. Deus charitas est, quod de spū sancto pprie accipi, Augustinus manifeste probat. Præterea & ipse pprie spū sctūs dicit. Licet em̄ pater & filius sint spūs, & uterq; sanctus/ nō tamē frustra, & ipse pprie dicit spū sctūs. Qui em̄ est cōmunis amboꝝ ipse merito uocat proprie, quod ambo cōmuniter.

¶ DISTinctio Vndecima.

¶ De processione Spiritus sancti.

Ponit s. s. p
cedere ab u
troq; contra
multos.

Ad galath. 4

Mathei. 18.

Ioannis. 15.

Qui patris & filii spiritus est, pcedit ab utroq; sicut testimoniis scripturaz probatur. Dicit enim apostolus. Mi sit deus spiritum filii sui in corda nostra. Et alibi. Qui spiritum christi nō habet, hic nō est eius. Ipse etiā filius de eo sic testat. Nō uos estis qui loquimini, sed spūs patris uestri qui loquit in uobis. Et alibi. Spūs qui a patre pcedit. Per hæc & his similia constat/ spm̄ sanctū a patre filioq; pcedere, quod multi heretici negauerūt.

10.
8.

¶ Quid Græci de hoc teneant.

Prima causa
græcoꝝ qz s.
s. nō pcedat
a filio.
Scda causa.

¶ Græci autem nō fatent spiritū sanctū a filio pcedere, his inducti causis/ scilicet/ Quia dū ueritas dicit. Spū sctūs qui a patre, Patris tantū nomē, & nō filii meminit. Item/ quod in symbolo eoz a patre cōmemorat spū sctūs pcedere, nō etiā a filio, quē inq; in pncipalibus cōciliis, subiūctis anathematibus/ ita sunt sancita, ut nulli de tri-

10.
15.

nitatis

nitatis fide, aliud docere uel prædicare liceat, q̄ ibi continetur. Vnde etiā anathematis uinculo reos arguere audet, quos spiritū sc̄m a filio pcedere cōfiteri sciūt. ¶ Ecclesiæ determinatio de pcessiōe sp̄s sc̄i.

¶ Nos autē in æternū hoc cōfiterentes, dicimus utiq; ueritatē, Sp̄m a patre pcedere cōfiteri, nō tamē ita ab eo pcedere cōfiteri, ut etiā a se procedere neget. ¶ Respōdet primæ obiectioni Græcorū.

¶ Quod autē tantū patrē nominat, Inde est q̄a quod ip̄s est, etiā nō suū esse dicere, sed ad patrē referre cōsueuit, ut ibi. Mea doctrina nō est mea, sed eius qui misit me. Hoc autē dicit non utiq; a se negando, sed principii auctoritatem ostendendo esse in patre.

¶ Respōdet huic quod secundo obijcit a Græcis.

¶ Illud autē aliud quod dicūt, per contrariū est intelligendū, ut sit sensus. Nulli liceat aliud dicere, i. contrariū, qualiter Aplus ad Galathas ponit. Si quis (inquiens) aliud euāgelizauerit, i. contrariū (sicut

exponit Augustinus) anathema sit, nō dixit si quis addiderit. Alioquin sibi ip̄s piudicaret, qui cupiebat uenire ad quosdā suppleturus quæ fidei illorū deerant. Ceterū qui supplet id qd̄ minus dictum est,

nō dicit contrariū ei quod dictū est. Sane sciendū, q̄ licet in præsentī articulo a nobis Græci uerbo discordet, sensu tamē nō differūt. Confitentur enī spiritū esse filiū, & si nō a filio, quia scriptū est. Sp̄m ueritatis. Nos autē fideliter idem esse credimus, spiritū esse filiū, & ab ip̄o pcedere.

¶ Auctoritatibus ergo eorū. i. Græcorū oñdī pcedere ab utroq;. ¶ Quod doctōrū Græcorū testimonio probat. Inquit em̄ Athanasius in symbolo. Sp̄s sanctus a patre & filio nō factus nec creatus, nec genitus, sed pcedens. Item dicit Christus. Non em̄ loquet̄ a semetip̄so, quia ex se nō est, sed ex patre & me est. Item Cyrillus. Sp̄s nō est alius a filio, nominat̄ em̄ spiritus ueritatis, & profuit ab eo, sicut ex deo patre. Item Chrysostomus. Sp̄m sanctū dicimus patri & filio cō-

æquale, & procedentē de patre & filio. Græcis itaq; ppriorū doctorū testimonio correctis, Omnis lingua confiteat̄ spiritū sanctū a patre filioq; pcedere.

¶ Distinctio Duodecima. ¶ Vtrum spiritus sanctus prius uel plenius procedat a patre q̄ a filio.

¶ Ec tamē prius aut posterius ab alterutro eorū pcedere, sicut delirat Hæreticus. In illa enī summa trinitate interualla tēporum nō sunt, sine quibus oīno prius aut posterius esse nō possunt. Nec etiā pcedit plenius ab altero quā ab altero, quia sicut a patre, ita & a filio pcedit sp̄s sanctus. Sic ubi autē legit̄ proprie, uel principaliter, a patre pcedere, Eo sensu dicī. q̄ pater nō ab alio, sed

In expōne
catholicæ fi
dei.

De tri. li. 15.
ca. 17.

Rōne red-
dit Aug. cur
pncipaliter
dixerit.

Ioānis. 8.

Augu. cōtra
Maximinū.

Esaia. 4.

a semetipso habet, q̄ spūs sctūs ab eo pcedit. Deniq̄ Hieronymus ponit pprie, Inquit em̄. Credimus in spiritū sanctū uerū deū, qui de patre proprie est & procedit. Augustinus aut̄ ponit pncipaliter his uerbis. Nō frustrain hac trinitate, nō dicit̄ uerbum dei, nisi filius, nec donū dei, nisi spūs sanctus, nec de quo genitū uerbum est, & de quo pcedit pncipaliter spūs sanctus, nisi deus pater. Sed hoc sic esse intellegendū, ut ptaxauimus, ipse declarat dum subdit, Ideo addidi pncipaliter. Quia & de filio spiritus sanctus procedere reperit̄, sed hoc quoq̄ illi pater dedit, patri aut̄ nullus hoc dedit. Ideo q̄ de patre pncipaliter procedere confitetur.

¶ De processione Filii. **F**ilius quoq̄ de patre procedit, sicut ipse testat̄. Ego ex deo processi & ueni in mundū. Dissimiliter tñ a spiritu sctō, Nā spūs sanctus (ut Augustin⁹ ait) a patre procedit, nō quomō natus, sed quomodo datus uel donū. Filius autē procedit nascēdo & exiit ut genitus. Inter hanc sane, & illā processionē (inquit Augustin⁹) distinguere nescio, nō ualeo, nō sufficio, est em̄ utraq̄ ineffabilis. Sicut enī ppheta de filio loquens ait. Generationē eius quis enarrabit? Ita de spū sancto uerissime dicitur. Processionē eius quis enarrabit?

¶ DIsTinctio Tertiadecima.

¶ Quare Spūs sanctus cum sit de substantia patris non dicatur genitus uel filius, sed tantū procedens.

Deniq̄ spūs sanctus licet a patre filioq̄ procedat. Tamen nec genitus dicit̄ amboꝝ nec filius. Enī uero nullus duorū filius dicit̄, nisi patris & matris. Absit aut̄ ut inter deum patrē & deum filiū aliquid tale suspicet̄.

¶ Vtrū spūs sctūs debeat dici genit⁹. **N**ō autē spūs sanctus ingenitus dicit̄, unde Augusti. ad Crosium. Spiritū sanctū nec genitū nec ingenitū dici, fides certa declarat. Et si enī spm̄ sanctū genitū nō dicamus, dicere tñ nō audemus ingenitū ne in hoc uocabulo, uel duos patres in illa trinitate, uel duos qui nō sunt de alio qui spīa suspicet̄. Hieronymus tamē cōtradecere uidet̄. Inquit enī. Spiritus sanctus pater non est, sed ingenitus atq̄ infectus.

¶ Determinatio secundū diuersas acceptiones.

Cæterū uterq̄ eorū aliter hoc uocabulo ingenitus est usus. Siquidem Augustin⁹ dicit ingenitū, quod de alio nō sit, qđ aperit dū dicit uel duos, qui nō sunt de alio. At Hieronymus ingenitū dicit, nō natum, quod ex uniuersali rerum diuisione quā ponit probatur. Omne (inquit) quod est, aut ingenitū est, aut factum, aut genitum. Quod tractando prosequens, quod dixerat ingenitū, non natum exponit, subiiciens de spiritu sancto exemplum.

In reglīs de
finitionū cō
tra hæretic.

De tri. li. 15.
ca. 26.

Pulchrā di
uisio.

DISTinctio Quartadecima.

De gemina processione spiritus sancti.

Rocedit autē spūs sanctus & ab æterno a patre in filiū, & a filio in patrē. Et ex tēpore ab utroq; cōmuniter, ad sanctificandā creaturā. Quando inq; animis hominū infundit, sensibusq; eorū sanctificādis illabit. Sicut ait Aplūs. Caritas dei diffusa est in cordibus nostris per spm̄ sanctum/qui datus est nobis. Quippe ipse spūs sanctus, ipse tertia in trinitate persona nobis datur, Augustino testāte. Eundē enī spm̄ sanctū (inquit) datum, cum insufflasset Iesus in discipulos/de quo mox ait. Ite baptisantes eos in noīe patris & filii & s. s. ambigere non debemus. Et infra de eodē. Quomō ergo nō est deus/qui dat spm̄ sanctū? Immo/quātus est deus, qui dat deum? Qui cum sit inaccessible natura, receptibilis tamē ppter bonitatem suā nobis est, complēs uirtute sua oīa. Sed solis participat iustis. Et infra. Angeli ad paucos mittebant, Spūs uero sanctus populis īfundebatur. Quis igit dubitet, quin diuinū sit quod infundit simul pluribus nec uidetur? Augustin⁹ quoq; ait. Magna est misericordia eius, qui dat donum æquale sibi, quia donū eius spūs sanctus est. His ergo & aliis pluribus auctoritatibus aperte monstrat/ ipm̄ s. s. nobis dari, nō solum eius dona, quod quidā Bedæ auctoritate seducti credere recusant, Inquit enī, Cum spūs gratia datur hoībus, pfecto mittit, & pcedit a patre & filio & spū sancto, qā eius missio est ipsa processio. Porro ad hęc dicimus, qā uel nō oportet eum tantis auctoritatibus prēiudiciū inferre, uel qđ dicit. Sic sane intelligit/ si subaudit, sanctificandis hoībus. Mittitur ergo nobis & datur spūs sanctus, non ideo tamen minor arbitrandus est, quia eum pater & filius mittit.

Utrum ab hominibus detur Spiritus sanctus.

Praterea sciendū est. Spm̄ sanctū ab hoībus nō dari, qā cum eius donatio/ supra sit dicta pcessio, si ab hoībus daret spūs sanctus, utiq; creator pcederet, uel mitteret a creatura, quod est absurdū. Vnde Augu. Nō aliquis discipulorū Christi dedit spm̄ sanctū, orabāt qppe/ ut ueniret in eos quibus manus imponebāt, nō ipsi eum dabāt. Quem morē in suis ppositis etiā nunc seruat ecclesia. Et alibi. Nos accipere quidē hoc donū possumus, pro modulo nostro, effundere uero sup alios, nō utiq; possumus, sed ut hoc fiat, deum sup eos qui id efficiēt inuocamus.

Contrarium huic adducit & soluit.

Sed huic obicit, qđ de se loquēs Aplūs ait ad Galathas. Qui tribuit spm̄ & operat uirtutes in nobis. Verū hoc intelligendū est Apostolū dixisse, nō auctoritate potestatis, sed ministerio prädicationis

Probat pulchre q̄liter de⁹ deī hoībus nō solū dona eius.

Ad Rom. 5.

De tri. li. 15. ca. 19.

Ioannis. 21.

Aug. in uerbis apli. Caritas dei diffusa. &c.

Rñdet qbusdā male credentibus de talipcessiōe

Aug. in 4. de tri. ca. ultio.

De tri. li. 15. ca. 26.

Augu. ibidē

Ad Galat. 3. Determinatio.

Siquidē eo prädicante illis, sp̄m̄ sanctū uisibiliter recaperāt. Namq; ab Apostolo prädicata est eis fides, in qua p̄dicatione sp̄ritū sanctū aduenisse senserāt. Quippe in nouitate inuitationis ad fidem, etiam sensibilibus miraculis presentia sancti spiritus appareat.

DISTINCTIO Quintadecima.

Quod Spiritus sanctus a seipso datur.

Etiam spiritus sanctus seipsum dat. Cū enī donatio sp̄s̄cti sit operatio dei. Cōmunisq; sit, & indiuisa triū p̄sonarū operatio, donat utiq; sp̄s̄ sanctus, nō tantū a patre & filio, sed etiā a seipso. De quo Augustinus ait, Ita dat sp̄s̄ sanctus sicut dei donum, ut etiā seipm̄ det sicut deus. Nec etiā dici potest nō esse suae potestatis, de quo dicitur. Spiritus ubi uult spirat. Ac per hoc sp̄m̄ sanctum a seipso dari constat.

De missione Filii.

De trin. lib. 15. ca. 19.

Ioannis. 3.

Filius mittit a patre.

Ad Galat. 4.

Mittit a sp̄u sancto.

Mittit a seipso.

De tri. lib. 2. ca. 6.

Ioānis. 8. Rōdet.

De tri. lib. 4. ca. 20.

Ioannis. 16.

Sapiētiae. 9.

De tri. lib. 4. ca. 20.

Hic considerandū est, q̄ cū tres sint in trinitate p̄sonae, Pater solusq; legit missus, sed filius & sp̄s̄ sanctus. Missus est aut filius a patre, ut Aplus dicit. Misit deus filiū suū factum ex muliere, ubi satis ostendit, Eo ipso missum filiū/quo ex muliere factū. Et a sp̄u sancto missus est Esaia dicente. Sp̄s̄ dñi sup me, p̄pter quod unxit dñs me, euāgelizare misit me pauperibus, prädicare captiuis remissionem.

Et etiā a seipso. Cum enī nō diffinitū fuerit per prophetam a quo datus sit filius, ostendit gratia trinitatis datus. Vnde etiā ipse filius se dedit, ut Augustinus ait. Cū una uolūtas sit patris & filii & inseparabilis operatio, ergo a patre & filio missus est/idem filius, nō separato sp̄u sancto, q̄a a patre & uerbo eius factū est, ut mitteret. i. ut incarnatus hoībus appareret.

Opponit ex uerbis Christi.

Sed si hoc est. Cur ergo ait, A me ipso non ueni? Hoc autē dictū est, secundū formā serui, s̄m̄ quā nō fecit ut mitteret. i. nō est opatus incarnationē, sed s̄m̄ formā dei.

De duobus modis mittendi filiū.

Deniq; de duobus modis mittēdi filiū Augustinus distinguit dicens. Non eo ipso quo de patre natus est, missus dicit filius, scilicet/ Vel eo/q̄ apparuit huic mūdo, uerbū caro factū. Vnde dicit. Exiui a patre & ueni in mundū. Vel eo/q̄ ex tpe cuiusq; mēte percipit. Sicut dictū est de sapiētia. Emitte illā de cōlis sanctis tuis, & a sede magnitudinis tuae, ut mecū sit, & mecū laboret.

Declarat dicta Augustini.

Ceterū s̄m̄ primū modum semel, & in hunc mundū/& ut homo esset missus est. At s̄m̄ alium/sape/& nō in hunc mundū, nec ut hō sit, sed ut cum hoīe sit/mittit. Quod Augu. aperit dicēs. Aliter mittitur ut sit cum hoīe, aliter missa est sapientia patris, ut sit homo. In animas enī sanctas se transfert / & amicos dei cōstituit. Sed cū uenit

plenitudo tēporis missa est, nō ut esset cū hoībus, ut antea erat cum patribus & prophetis, sed ut ipsum uerbum fieret caro. i. homo.

¶ Quod filius sū q̄ est homo, patre & filio & spūs s̄to, & seipso minor est.

¶ Deniq; secundu q̄ factus est homo filius minor est patre. Ipse enī dicit. Pater maior me est. Quod ppter formam serui ueritas dicit, sū quam etiā minor spūs sancto, & seipso dicit. Vnde August. Non sic accēpit formā serui, ut amitteret formā dei, in qua erat æqualis patri. In forma ergo dei æqualis est patri, in forma uero serui, etiā se minor est. Id est dei filius æqualis est patri, sū formā in qua est, secundu formā uero quā accēpit nō modo patre, sed & spūs s̄. imo etiā se minor inuētus est. Nec hoc tātum, sed etiā ab angelis paulominus minoratus est.

Ioannis. 14.
De tri. lib. 2.
ca. 1.

¶ Quod Pater maior sit Filio, nec tū filius minor sit patre.

¶ Hilarius autē scdm etiā formā dei ppter generatiōis auctoritatē, patrē esse maiore filio, nec tamē filiū minore patre, dicere uideť his uerbis. Maior est utiq; pater filio, auctoritate donātis, cui tantū donat esse/quātus est ipse. Cui innascibilitatis esse imaginē sacramēto, natiuitatis impartit, quē ex se in forma sua generat. Maior itaq; donans est, sed minor iam non est, cui unū esse donat. Ait enim. Ego & pater unum sumus. Vide lector sane Hilarii uerba, quæ ubicūq; occurrerint diligenter nota, pieq; intellige.

Nono de trinitate.

Ioānis. 10.

Distinctio Sextadecima.

¶ De duobus modis missionis spiritus sancti.

¶ Spiritus quoq; sanctus uisibiliter & inuisibiliter legit missus. Visibiliter enī missus est, quādo facta est quādā creaturæ species ex tēpore, in qua uisibiliter ostenderet spūs sanctus. Siue cum in dūm ipsum corporali specie colūbæ descendit. Siue cum in die penthecostes factus est subito de cœlo sonus, quasi ferret flatus uehemens, & uisæ sunt illis linguæ diuisæ sicut ignis, qui & insedit super unum quemq; illorum. Hæc operatio uisibiliter expressa, & oculis oblata mortalibus, missio spūs sancti, dicta est uisibilis.

Aug. in. 2. li.
de tri. ca. 5.
De uisibili
missione s. s.

¶ Quare, quū filius ppter naturā creatam in qua apparuit minor patre dicitur, & nō spūs sanctus similiter.

¶ Sed queritur. Si filius inq̄tum est missus, factus minor est patre. Cur ergo spūs sanctus nō dicit minor patre, cum & ipse creaturā assumpsit, in qua & apparuit? Quia aliter assumpsit spūs creaturā, in qua apparuit, aliter filius. Nam filius accēpit per unionē, spūs uero nō. Nec enī illā columbā uel illum statum uel illū ignē spūs sanctus beatificauit, sibiq; in unitatē psonæ cōiunxit in æternū, sicut assumptus est filius hoīs, in qua forma ipsius dei, uerbi psona præsenteret,

Rndit quæ
stioni.

Ioannis. 1.

nō ut esset uerbū in carne. i. in homine, sed ut esset uerbū caro. i. hō. Caro enim posita est pro homine in eo q̄ ait. Verbū caro factum est. Ideoq; nūq̄ scriptum est, q̄ deus pater maior sit spū sancto, & spū sanctus minor patre.

Q̄ fina. di-
lectio sit s. s.

Aug. in. 8. li.
de tri. ca. 7.
uel. 8.

De⁹ notior
est fratre.

Ioannis. 4.

¶ DISTINCTIO Decima septima.

¶ De missione Spiritus sancti qua inuisibiliter mittit̃.

Q Valiter spū sanctus inuisibiliter mittatur dicendum est. Ut autē id intelligibilius tradat̃, q̄ spū sanctus fraterna dilectio sit p̄mittamus. Etenim sic esse August. ita docet. Nemo dicat quid diligā, nō noui, diligat fratrē, & diligat eandē dilectionē, magis em̄ nouit dilectionē qua diligit, quā fratrē quē diligit. Ecce iam potest notiorē habere deum q̄ fratrem, plane notiorē, quia præsentiore, q̄a interiorē, q̄a certiorē. Idipsum quoq; apertius probat Augustinus, exēplo Ioannis. Ait em̄ Ioānes. Diligāmus nos inuicem, quia dilectio ex deo est, qui nō diligit, nō cognouit deum, q̄a deus dilectio est. Ista cōtextio satis declarat aperte, eandē ipsam fraternā dilectionē, qua diligimus inuicem, nō solū ex deo, sed etiam deum esse. Cum ergo dilectione diligimus fratrē, de deo diligimus fratrem. Est ergo fraterna dilectio deus.

¶ Q̄ non per causam dictū sit Deus est charitas.

Psal. 70.

De tri. li. 15.
ca. 17.

Psal. 61.

¶ CATERUM ne hoc putes per causam esse dictū, uelut Deus patiētia mea. Inquit Augustinus. Dictū est deo, tu patiētia mea, nō utiq; ideo q̄ dei substātia, sit nostra patientia, sed quia ab ipso nobis est. Vnde. Ab ipso est patiētia nostra. Nō autē sic dicturi sumus charitatē dictam esse deum. Nec enim dicit̃. Deus charitas mea, aut tu es charitas mea sicut dicit̃. Deus spes mea, tu es patiētia mea. Sed ita dictū est. Deus charitas est sicut dicitur, deus spiritus est.

¶ Q̄ fraterna dilectio sit nec pater nec filius sed tantū spiritus sanctus.

¶ CUM autē fraterna dilectio sit deus, nec pater est nec filius, sed tantū spū sanctus, qui p̄prie dilectio uel charitas dicit̃. Quippe si in donis dei, nihil charitate maius est, & nullum est maius donū dei, q̄ spū sanctus, quid cōsequentius est, q̄ ut ipse sit charitas, quæ deus est & ex deo, ut p̄taxatum est. Hoc qui nō discernit, intellectū a dño, nō expositionē querat a nobis. Non enim apertius quicq̄ dicere possumus.

¶ Quomodo spiritus sanctus mittatur ut detur nobis.

De tri. li. 15.
ca. 16.

¶ TUNC ergo mitti & dari dicit̃ spū sanctus, Cū ita ī nobis est, ut faciat nos diligere deū & proximū, per qd̃ manemus in deo, & deus in nobis. Vnde Augustinus. Deus spū sanctus qui p̄cedit ex deo, cū datus fuerit homini accedit eum, ad diligendū deū & p̄ximum. Est enī ipse

dilectio, per quā infundit̃ in cordibus nostris, deus charitas per quā nos tota inhabitat trinitas. Quo circa rectissime spūssanctus cum sit deus, uocat̃ etiā donum dei, quod donū pprie / quid nisi charitas intelligendum est.

¶ Vtrum non habenti detur charitas.

¶ His autē quæ dicimus sic opponit̃. Charitas nō habēti datur. Si ergo spūssanctus charitas est, etiā nō habenti datur. Sed quomō datur non habenti, cū ipse ut deus sit ubiq;? Sane ubiq; est, & in omī creatura totus. Sunt tamē multi qui eum nō habēt. Nō enī omnes spiritum sanctū habēt, in quibus est ipse. Alioquin & bruta spiritū sanctū haberent, quod fidei pietas nō admittit. An charitas augeat̃ uel minuat̃.

Responsio

¶ Item charitas augetur & minuit̃. Si ergo spiritussanctus charitas est, augetur & minuit̃, & ita mutabilis est, quod absurde dicit̃. Cui respondētes dicimus, hoc nō simpliciter concedi debere, sed cum hac adiectione, scilicet nobis / uel in nobis, in quibus utiq; augeat̃ uel minuitur charitas, uel spūssanctus. Velut deus in nobis, non utiq; in se, exaltari potest. Vnde. Accedet homo ad cor altum & exaltabit̃ deus. Vbi dicit̃, q̃ deus nō in se, sed in corde hoīs grandescit. Porro ut uerius dicamus, nō in nobis charitas, sed nos augemur in ea. Vnde Augustinus. Probet se unusquisq; quantū in illo pfecerit charitas, uel potius, Quantū ipse in charitate pfecerit, Nam si charitas deus est, nec pficit nec deficit.

Responsio.

Psal. 53.

¶ Quod aliqui dicūt fraternā charitatē nō esse deū. ¶ Sane quidā cōcedentes, q̃ deus charitas est. Fraternā charitatem deum esse negant: scripturis etiā abutentes, quibus aliā esse charitatem, qua deus nos diligit, & aliā qua nos diligimus eum delirāt. Inquiunt enim. Charitas dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos. Sicut domini salus dicitur, qua saluat, & fides Christi, qua nos fideles facit. Quibus dicendum est. Augustinū nō sensisse his uerbis aliā atq; aliā dei charitatē esse. Sed cum una sit, eademq; diuersas rationes, quib⁹, in scriptura dei charitas appellat̃ significasse. Dicitur enī dei charitas, uel quia ea deus nos diligit, uel quia nos ea sui dilectores facit. Est ergo prædictorū uerborum sensus. Charitas ibi. i. in apostolo dicta est charitas dei. Nō secundū q̃ deus nos ea diligit, sed secundū q̃ nos ea sui dilectores faciat. Vt autē ex tali sensu hoc dici posset, per simile locutionis genus ostendit, ut domini salus, et cætera. Item inquiūt. Quū Ioannes cōmemorasset dei dilectionē, nō qua nos eum, sed qua ipse (inquit) dilexit nos. Volentes per hoc aliā atq; aliā asserere dilectionem. Nos autē etiā hæc ad superiorē redigentes sensum, si ea intelligenda esse dicimus. Quasi cōmemorauit dilectionem dei Ioannes,

In homilia
9. sup Ioāne

Soluit.
De spū & līa
c. 32.

non fm q̄ ea nōs diligimus deū, sed scdm q̄ ipse diligit nōs.

¶ Alia ratione probant s. s. charitatem non esse.

¶ Item fortius urgentes dicūt. Vnde est dilectio, nisi unde & ipsa fides. i. a spiritu sancto? Si uero ab ipso charitas est, & ipse ea est, ergo & spiritus s. a se ipso est. Nos aut̄ fatemur spiritum s. a se ipso esse, nō simpliciter, quia tunc uidetur dici sine principio esse. Sed adiiciendum est nobis/ quibus scilicet/ se ipsum dat spiritus s. Quo sensu etiā uerū est, q̄ charitas a spiritu s. est.

¶ Præterea ueritati adhuc cōtradicētes dicūt. Si spiritus s. charitas est, ergo ipse motus animi & affectio est, cū charitas hæc sit. Inquit enim Augusti. Charitatē uoco motū animi, ad fruendū deo, & se, ac proximo, propter ipsum deū. Item ubi dicit. Nihil poterit nos separare a charitate dei. Charitas dei (inquit) hic dicta est Virtus, quæ animi nostri rectissima affectio est. Ad quod dicimus. Hoc dici nō proprietate essentia, sed ratione efficientia. Sicut em̄ dicit. Deus spes nostra, & patientia. Nō quia ea sit, sed facit. Ita & charitas dicit̄ esse motus siue affectio animi, quia per eā mouetur, & afficit̄ animus ad diligendū deū. Quamobrem frigida, ieiunaq; calumnia inimicorū ueri, repulsa, libere confitemur. Charitatē spiritū sanctū esse. Irascant̄ ipsi, q̄ deus est & dei donū, per quod multa dona singulis quibusq; propria diuiduntur.

DISTINCTIO Decima octaua

¶ Quare spiritus sanctus dicat̄ donū & donatum.

QVI etiā donū uel donatū dicit̄ diuersa ratione. Donum enim dicitur eo q̄ procedit: donatū aut̄ eo q̄ datum sit. Vnde Aug. Spiritus sanctus donū est patris & filii, quia ab utroq; procedit. Semp̄ procedit spūs. s. & nō ex tēpore. Sed quia, sic pcedebat, ut esset donabile, iam donū erat anteq̄ esset cui dare. Aliter enī intelligit̄ donū, aliter donatū. Nam donū potest esse etiā anteq̄ detur. Donatū uero nisi datum fuerit, nullo modo potest dici. Sempiternæ ergo spiritus est donū, tēporaliter uero donatum.

¶ Ad quid & scdm quid referatur spiritus sanctus.

¶ Proinde scdm quod donum est spūs sanctus, ad patrem refer̄ & filiū. Scdm uero quod donatū est, uel datū, & ad eum qui dedit refer̄, & ad eos quibus datur. Vnde Augustinus. Quod datum est, & ad eum qui dedit refer̄, & ad eos quibus dedit. Ita spūs sanctus nō tantū patris & filii qui dederūt, sed etiā noster/ qui accēpimus dicit. Sicut scriptū est de Ioanne, q̄ in spiritu uenerit Helia. Moyse quoq; dñs ait. Tollā de spū tuo/ & dabo illis de spū sancto. Loquēs quem iam dederat

De doctrina
Christi. li. 3.
ca. 16.
Aug. in lib.
de moribus
eccle. catho
lica. ca. 4.

Differētia i-
ter donū &
donatū.
De tri. lib. 5.

De tri. lib. 5.
ca. 14.

Lucæ. 1.
Numeri. 11.

ro.
8.

dederat ei.

¶ Quomodo filius dicatur noster ut spiritus sanctus.

¶ Sed querit, utrū filius cum sit nobis datus filius, possit dici noster. Cui dicimus, q̄ filius/noster deus/noster redēptor, & huiusmodi nō aut noster filius dicit̄. Quippe cum filius relative / tantū ad illum qui genuit dicať. Patris tantū/nō noster filius dicit̄. Sic nec spūs sanctus/noster s.s. dicit̄, uel nostrū donū. Cum utrūq; sempiterna relatione/tantū dicit̄ ad patrē & filiū. Inde est q̄ nusq̄ in scriptura occurrit ita dici, spiritus s. noster, uel tuus, uel illius. Hinc em̄ Augusti. ait. Quod de patre natū est, ad patrē solū refertur, cū dicit̄ filius. Ideoq; filius patris est & nō noster. Dicimus tamē panē nostrū da nobis, sicut spiritum nostrū. Est em̄ filius noster panis, quia & nos reficit. Spirit⁹ uero sanctus noster spiritus, quia a patre & filio inspirat̄, & in nobis spirat, sicut uult.

De tri. li. 15.

¶ Quod filius omnia quæ ab æterno habet nascendo & s.s. procedendo.

¶ Postremo sciendū est, q̄ sicut filius nascēdo habet, ut omnino sit, ita & spiritus procedendo. Vnde Aug. Filius nō hoc tantū habet, ut sit filius nascendo, sed ut omnino sit. Sicut aut̄ filio præstat essentiā de patre generatio, ita spiritui sancto de utroq; processio. Non aut̄ hoc dicimus, q̄ filius natiuitate sit essentia, ut spiritus sanctus processione. Cū alibi dicať, q̄ nec pater eo pater est quō deus, nec filius eo filius quo deus. His quippe nominibus eorum relatiua ostenduntur, nō essentia. Sed quia sicut filius nascendo, oīa quo sempiternæ est, accepit a patre, ita & spiritus sanctus, procedendo accepit ab utroq;.

Aug. 5. li. de tri. ca. 15.

¶ DISTINCTIO Decimanona.

¶ De qualitate trium personarum.

Post coeternitatis triū personarū tractatū. De earundē qualitate dicere super est. Fides enim catholica sicut coeternas ita & coæquales tres asserit psonas. Quæ æqualitas, in quo notanda sit, docet Aug. dicens. Nullus horū alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate. Quæ tria, licet quasi diuersa enumerent̄, idem sunt tamē in deo, essentia scilicet diuina. Vnde Aug. Non alio magnus alio deus est. Eadē quippe eius magnitudo est, quæ & essentia. Item uoluntas & potētia dei, ipse deus est. Item æternitas dei ipsa eius substantia est, nihil mutabile habens. In his ergo tribus uerbis triū æqualitatē personarū breuiter cōplexus est Aug.

De fide ad Petrū. c. i.

De tri. lib. 7. capite prio.

¶ Sicut aut̄ æternitate aliqua triū personarū aliā non præcedit (ut dictum est) ita nec magnitudinē aliā excedit aliā. De quo dicendū est. Pater enī nō est maior filio, nec maior spiritu sancto. Nec maius ali-

De fide ad
Petrū. ca. 1.

Quid sit ego
i patre & pī
in me est.

Li. 4. de tri.

Ioānis. 14.

Lib. 3. ca. 12.

Ioannis. 16.

Lib. 3. c. 7. cō
tra Maximi.

quid duæ uel tres persone simul q̄ una, nec maior essentia est, in dua-
bus, aut tribus, q̄ in una. Quia tota est in singulis. Vnde Ioannes Da-
masenus. Contitemur deitatis naturam omnē, perfecte esse, in sin-
gularū suarū hypostaseon. i. personarū. Ideo q̄ perfectus deus pater,
perfectus deus filius, perfectus deus spiritus sanctus. Vnde Augusti-
Propter naturalē unitatē, totus pater in filio, & spiritu s. est, totus
quoq̄ spūs s. in utroq̄ est. Inde est etiā q̄ pater dicit̄ esse in filio, &
filius in patre, & spiritus sanctus in utroq̄. Hoc aut̄ manifestius in fi-
nuat Hylarius dicens. Affert plerisq̄ obscuritatē sermo dñi cū dicit.
Ego in patre & pater in me est. Sane intelligendū est, patrē in filio,
& filium in patre esse, plenitudo utroq̄ diuinitatis perfecta est. Oīa
eū filius accēpit a patre, Nā si patrē eiusdē qui genuit accēpit neu-
ter pfectus est, deesset eū ei unde discessit. Nec plenitudo in eo erit
qui ex portione cōstitit/cum sit absurdū, cōfiteamur eandē in utro-
q̄, & uirtutis similitudinē, & deitatis plenitudinē. Quia ueritas dicit.
Ego in patre & pater in me est. Ex hoc ergo sensu intelligit̄ spūs san-
ctus esse in utroq̄, & singula personarū in singulis, quia eadē pleni-
tudo diuinitatis, & similitudo naturæ in singulis cōprobat̄ esse psonis.

10.
14.

Ⓒ DISTinctio Vicesima.

Ⓒ Quod nullus potentia alium superat.

Imiliter Pater nō est potentior filio, uel spūs sancto, nec duo
aut tres simul, quā singuli eorū. Quod aut̄ pater nō sit potē-
tior filio, ita pbat Augustinus/cōtra Maximinū, qui patrem
dicebat filio potentiorē. Oīa (inquit filius) quę habet pater mea sūt.
Atq̄ om̄ipotentia habet pater. Ea igit̄ filii est/æqualis ergo est patri
filius. Quod si negat̄, sic pbat Augustinus cōtra eundē, qui patre mi-
norem filiū falso dicebat. Tu (inquit) dicis, q̄ pater genuit filiū mi-
norem seipso, in quo & patri derogas. Quis filiū unicū minore ge-
nuit, aut nō potuit, aut nō uoluit gignere æqualē. Si autē dicis, quia
non potuit/infirmus, si noluit/inuidus inueniē. Quod utrūq̄ nemo
dicere audeat. Ergo patri filius uere æqualis est. Nec ad rem pertinet,
si forte dicas potentiorē, & maiorē esse filio. Quia ipse de nullo po-
tentia accēpit, uel genitus est, filius uero a patre habet utrūq̄. Ori-
ginis eū questio est/quis de quo sit. Aequalitatis aut̄/qualis aut̄ quā-
tus sit. Nō ergo fm hoc/q̄ pater genuit, & filius genitus est, & spūs
sanctus ab utroq̄ pcedit, æqualitas in æqualitate sua existit. Sed or-
do naturæ demonstrat̄. Deniq̄ breue compendiū in supradictorū fir-
mamentū subiūgamus. Nihil aliud ibi est/magnitudo, uel potētia q̄
ueritas. Si igitur nullus est/ibi uerior alio, nec maior, nec potentior

etiam, perspicua ratione existit.

DISTINCTIO Vicesima prima.

In hac Magister Petrus Longob. ponit quomodo possit dici solus pater uel solus filius uel solus spūs sanctus cū sint inseparabiles, quam distinctionē Bandinus hic non ponit.

DISTINCTIO Vicesima secunda.

De nominibus quibus de deo loquimur.

Nunc de nominibus quibus de Deo loquimur subiiciamus. Eorū itaq; alia sempiternae deo conueniūt, alia ex tempore. Quae autē sempiternae, alia proprietatē deitatis exprimunt, & personalia dici possunt, ut generatio/filius/uerbū. Alia sunt quae unitatē diuinā maiestatis ostendūt, ut sapiētia/uirtus/ueritas/ & huiusmodi. Sunt & alia quae trāslatiue per similitudinē de deo dicunt, ut splendor speculum/ & huiusmodi. Ceterū quae tēporaliter de deo dicunt, alia relatiue, & de oībus dicunt personis, ut dominus/ & creator, quaedā sunt quae nō de omnibus, ut donatus/datus/missus. Alia ex tempore dicunt nō relatiue, nec de oībus ut incarnatus/humanatus/ & similia. Est p̄terea quoddā speciale rationis nomen, nec personale, nec essentialē, sed quasi collectiuū omniū personarū, quod de nulla per se dicitur sed de oībus, ut trinitas.

Cum autē tot praedictorū nominū differētiae sint, tenendum est, quod ea oīa quae unitatē essentiae significāt, ad se/ & substācialiter dicunt, & de singulis singillatim personis, & singulariter nō pluraliter in summa accipiūtur. Vnde Augustinus. Quicquid ad seipm dicit deus, de singulis personis dicit similiter, & simul de ipsa trinitate, nō pluraliter/ sed singulariter. Velut pater est deus, filius est deus, spūs sanctus est deus, nō tamē hanc trinitatem, tres deos esse/ sed unum dicimus. Quod de similibus nominibus/ & eis quoq; quae ex tēpore/ & relatiue de oībus dicunt personis, dici poterit. Quae uero ad singulas personas proprie pertinet, relatiue aliquādo/ nunq̄ autē substācialiter dicunt. Vnde quod pprie singula in trinitate persona dicit, nullo modo ad seipsam, sed ad aliā inuicem uel ad creaturā dicit. Ideoq; relatiue nō substācialiter dici manifestū est, ut pater & filius & spūs sanctus.

DISTINCTIO Vicesima tertia.

Tractat de nominibus substācialibus in diuinis in speciali.

Hoc quoq; nomē, quod est Persona, ad se & fm substantiam dicit. Vnde dicit Aug. Nō est aliud deū esse, aliud personā esse, sed oīno idem. Itē pater ad se dicit persona, nō ad filiū, uel spm s. sicut ad se dicit deus, & magnus/ & bonus. Et quēadmodū

De tri. lib. 5.

Aug. ibidē.

De hoc nomine persona
De tri. lib. 7.
ca. 6.

Vbi supra

1. Ioannis. 5.

Augu. lib. 5.
de trinitate

Quæ necessitate ducti/latini tres personæ. Græci tres hypostases nominant.

De tri. lib. 7.
ca. 9.

In lib. de tri.

De tri. lib. 1.
ca. 2.

hoc illi est esse, quod deum esse, quod magnū/quod bonum. Ita hoc est illi esse, quod personā esse. Si autē ita est, Cur hæc tria/pater/filius & spū sanctus/dicimus tres personæ, nō unā personā, cū nō tres deos, sed unū dicamus? Inquit Augustinus. Quia uolumus (inquit) uel unū aliquod uocabulū seruare huic significationi / qua intelligit trinitas, ne omnino taceremus interrogati / quid tres? Etenim fatemur tres esse cum scriptū sit. Tres sunt qui testimoniū dant in cælo. Sane / cū quæritur quid tres? Magna prorsus inopia humanū laborat æloquium. Nec enim occurrit aliquod nomen quo p̄prie complectamur, hæc tria. Ideoque pia fides, hoc de ceteris assumptū uocabulū huic articulo deputauit, per quod satisfaceret, quod in secretario mentis de deo tenebat. Et per quācūq; intelligentiā (dūmodo piā) quid tres, poscēt ut cūq; p̄ferret. Dicit quippe quod tres personæ, nō ut quod quæritur illud dicatur, sed ne omnino taceat. Quia sup̄ eminentia diuinitatis, usitati eloqui facultatē excedit. Verius enim deus cogitat q̄ dicitur, ueriusq; est q̄ cogitet. Prædicta igitur necessitate hoc nomen a prædicta regula nominū excipit, quæ scdm substantiā de deo dicuntur. Quia cum hoc ad se dicat & substantia liter, nō singulariter / sed pluraliter in summa accipit. Tres enim / nō unā, sed tres personas esse cōfitemur. Græci quoq; eadē penuria loquēdi artati / tres hypostases dicunt, & unā usiam. i. tres substantias / & unā essentiā. Nihilq; moueat, q̄ illi tres substantias, nos autē unam dicimus tantum, Cum fm linguæ suæ uernaculū, aliter q̄ nos substantiæ uocabulum intelligant.

¶ Quod in trinitate nō est multiplicitas uel singularitas.

¶ Licet autē tres personæ sint (ut dictū est) nulla tamen penitus diuersitas uel singularitas ibi est. Sed unitas & trinitas. Vnde August. Humana inopia quæres quid diceret tria, dixit tres personas / uel substantias. Quibus nominibus nō diuersitatē intelligi uoluit, sed singularitatem uoluit, ut nō solum ibi unitas intelligat, ex eo quod dicitur essentia una, sed trinitas ex eo, q̄ dicunt tres personæ. Item Ambrosius. Non est diuersa uel singularis æqualitas, uel iuxta Arrianos patrem filiūq; secernēs, uel iuxta Sabellianos, patrē filiūq; cōfundens. Pater enim & filius distinctionē habet, separationē nō habent. Vnde si alicubi occurrerit, hæc. s. diuersæ personæ, distinctæ intelligendū est. Similiter nec triplicitas / nec multiplicitas in deo est. Et ideo non est dicendus triplex / uel multiplex, sed trinus & simplex. Hinc Aug. Nō quoniā deus trinitas est, ideo triplex putāus est. Et Ambrosius Nec confusum quod unum est nec multiplex esse potest / quod indifferens est. Multiplex itaq; deus nō est, sed simplex & unus. Cuius nul

la trium personarum pars est, quia singula earum uerus & perfectus deus est. Vnde Augustinus. In trinitate pater deus est, & filius deus est, & spiritus sanctus deus est, & simul hii tres unus deus, nec maius aliquid sunt omnes quam singuli, quia spiritualis non corporalis est magnitudo. Qui potest capere capiat, qui uero non potest credat & oret, ut quod credit intelligat. Verum est quod per prophetam dicitur. Nisi credideritis non intelligetis.

Mathei. 19.

Esaia. 7.

¶ Quomodo tres personae dicuntur unus deus, uel unus essentia.

¶ Est praeterea sciendum. Tres personas esse unum deum, uel eiusdem essentiae, non secundum materiale causam, ut tres statuae, unum aurum. Vel secundum complexionalē similitudinē, ut tres homines dicuntur eiusdem esse naturae. In statu enim plus auri est tres simul, quam singulae. In tribus autem personis non maior essentia est quam in singula. Item in tribus hominibus non solum est unus homo, sed duo & tres homines. Cum in trinitate tantum sit unus deus. Denique nec secundum praedicamentale rationem, ita scilicet ut essentia intelligat genus, & tres personae species, Vel ut una essentia species, & tres personae indiuidua putentur. Quippe si secundum genus & species & indiuiduum ista differimus, ita tres essentiae sicut tres personae dicuntur, uelut Abraam Isaac & Iacob, sunt tria indiuidua, ita quoque tres homines & tria animalia dicuntur. Ceterum hinc illud Ioannis Damasceni contraire uidetur. Substantia alias contentiuā (inquit) significare commune & circumplectiuā speciem homoideon, hypostaseon.

Quod non secundum materiale causam probat. Hae in materia ponuntur distinctae.

Probat quod non distinctae species de indiuiduis

Locus iste in magis distinctus. xix. est.

In li. de tri.

i. similitum specie personarum, ut puta, deus/homo. Hypostasis autem indiuiduum demonstrat. scilicet patrem/filium/spiritum sanctum. Petrum/Paulum & huiusmodi. Sane intelligendus est Ioannes hoc dixisse, non secundum existentiam proprietatis, sed propter similitudinē predicationis. Sicut enim commune est quod de pluribus dicitur, indiuiduum autem quod de uno solo, sic & essentia diuina, de omnibus personis dicitur. Quaelibet uero earum, non de alia, sed de seipsa tantum enunciatur.

Alia translatio. Quod igitur aliud est substantia & aliud hypostasis sapientissime dicere soleamus. Et quod substantia communem & ostentiuā earum quod eiusdem speciei sunt hypostases designat speciem, ut deus homo, hypostasis.

Numeri differentiam ponit.

¶ Qualiter numero personae differant.

¶ Adiecit etiam idem Ioannes quiddam silentio non praetereundum. Inquit enim, numero non natura differre dicuntur Hypostases. Quod ut sane intelligas nota. Alium esse numerum quo numeratur, accidentalem (scilicet) proprietatem. Alium qui numeratur ipsa. scilicet numerabilia. Hypostases ergo in numero differunt. id est ab inuicem distinctae sunt numerabiliter. id est ita ut computare sic possis. Pater est unus. Pater & filius sunt duo. Pater & filius & spiritus sanctus sunt tres, non autem differunt numero accidentali scilicet proprietate, quasi alia unitas sit in una persona, quam in alia, cum eadem unitas sit in omnibus ineffabiliter scilicet diuina essentia.

DIStinctio Vicesima quarta.

Qualiter numerales dictiones, unus duo tres huiusmodiq; accipiant cum de deo dicunt.

Hic ergo sciendū est sanctorū auctoritatibus scrutabiliter intendentibus/numeraliū dictionum usum, uelut/ unus/ duo/ tres/ & huiusmodi, introductū esse, nō ratione aliqua ponēdi, sed magis remoūēdi a simplicitate deitatis, quā ibi non sunt.

Quid per unum significet cum de deo loquimur.

De tri. lib. 1.
ca. 11.

Cum enī dicitur unus deus, multitudo deorū per unū excludit, non numeri quantitas in diuinitate ponit, quasi dicat, deus est, nec multi dii sunt. Vnde Ambrosius. Cum unū tantū dicimus deum, unitas excludit numerū deorū, nec quantitatem in deo ponit, quia nec quātitas/ nec numerus ibi est. Similiter cum dicitur, unus est pater, unus est filius ratio dicti hāc est, ita scilicet esse patrem & filium / q̄ non multi patres uel filii. Ita de similibus.

Quid per plures.

Lib. 4. de tri.
Genesis. 1.

Item cum dicimus plures esse personas, singularitatem atq; solitudinem excludimus, nō diuersitatem, uel multiplicitem ibi ponimus. Quasi dicamus/ sine solitudine, ac diuersitate, uel singularitate personas confitemur. Vnde Hilarius. Dixit deus, faciamus / & nostram. Professione pluralitatis, nō diuersitatem uel multitudinem posuit, sed solitudinem & singularitatem negauit. Ita etiā cum dicimus tres personas, nomine ternarii, nō diuersitatem ponimus, sed intelligentiam non ad aliū, q̄ patrem & filiū & sp̄m sanctū referendā significamus. Vt singularitas/ ibi nō esse monstret. Vt sit sensus. Pater & filius/ & sp̄s/ sanctus sunt tres personæ. i. nō tantū hāc persona uel illa, uel tantū hāc & illa, sed hāc & illa, & illa/ in deitate sunt, & nulla alia. Quod ita esse intelligēdum August. satis ostēdit ubi dicit. Quibus nōibus nō diuersitatem intelligi uoluit, sed singularitatem noluit.

De tri. lib. 5.
ca. 9.

Quid p. duo. Similiter & cum dicitur, Pater & filius sunt duo, hic est sensus, Quod nō est tantum pater uel filius, sed pater & filius, Et hic non est ille.

Quid per distinctas & discretas.

Lib. 4. de tri.
cap. 11.

Cū autē dicimus distinctæ uel discretæ sunt personæ. Cōfusionē Sabellianā excludimus, & hāc nō esse illā significamus.

De trinitate

Quid per aliam. Ita etiā cū dicitur alia est persona patris, alia filii, per aliā nō separationem, sed suæ pprietatis distinctionē ostēdimus. Ait enī Ambrosius. Pater & filius distinctionē habēt, separationem nō habēt.

Quid per hoc nomen trinitas.

Nomen autem quod est trinitas, id significare uidetur, quod hāc oratio, Tres personæ. Sicut ergo nulla personarum tres personæ,

ita quoque nulla earum est trinitas.

DIStinctio Vicesima quinta.

Quid nomine personæ significetur cum pluraliter dicat.

Raterea uideamus cum hoc nomen persona, sive substantiā dicat. Vtrum pluraliter dictū, idem significet. Quod quidam sentiētes sic pbare nitunt, Cum quærit (inquiūt) quid tres, uel quid tria, cōuenienter respondet/ tres personæ. At per quid, de essentia quærit. Ergo huic q̄stioni recte respondemus, oportet ut respondendo noīe personæ essentiā significemus. Adiciunt. August. etiā ait. Ideo dici tres psonas, quia cōmune est eis id quod est persona. Deniq; nihil illis cōmune est, nisi essentia. Sed si hoc est, Quomodo dicet/ alia est persona patris, alia filii, quasi alia essentia? Sane hoc ita intelligendū aiunt. s. Alius est pater, alius est filius, id tamē cōmune habētes, quod est persona; Quod auctoritate Augustini cōfirmant dicētis, Tres personas eiusdē essentia, uel eandem essentiā dicimus. Nō ex eadē essentia/ quasi aliud ibi sit qd̄ essentia est. Aliud qd̄ psona. Sicq; arbitrant tres personas, in esse personā omnino cōuenire.

De tri. lib. 7.
ca. 4.

De tri. lib. 7.
ca. 6.

Sed si sic est. Qualiter cōstabit, quod dicit Aug. de fide ad Petrū. Alius est pater in persona, siue psonaliter, alius personaliter filius, alius psonaliter spūsanctus? Ideo aliū sensum quæramus, iuxta sanctoꝝ auctoritatē.

Obiicit.

Rndēdo triplicē significationē hui⁹ noīis psona oñdit. Sciendū igit cum quærit, quid tres, uel quid tria, non de essentia quæri, nec ibi quid ad essentiā referri, Sane cum christiana fides tres cōfiteatur esse, p eo qd̄ scriptū est. Tres sunt qui testimoniū dant in cōlo, qd̄ tres dicat/ exigīt. i. quo noīe illos tres declaret. Hac igitur quæstione artata, ppter loquēdi penuriā, dixit tres personæ. Nō inq̄ intelligēs per hoc nomē essentiam sed subsistētias, uel Hypostasēs, sive Gracos.

1. Ioānis. 5.

Deniq; eo magis hii tres, tres personæ. i. subsistētia dici possunt, quā cōmune eis est, id qd̄ persona est. i. essentia. Nec em̄ ipsi tres uerē subsistētia dicerētur, nisi unusquisq; uera essentia esset.

Quid sit, alia est hac persona, alia illa.

Sciēdum qd̄ tam facile, q̄ recte intelligit/ quo sensu dicat. Alia est psona patris, alia filii. i. Alia subsistētia uel hypostasis est patris, alia filii, Vel alia persona est pater, alia filius. i. alia subsistētia uel hypostasis est pater, alia filius. Sic de spūsancto intellige. Quod autem Augustinus dixit. Alius est in persona/ uel psonaliter pater, alius filius, licet eodem sensu dici possit cōgruentius, tamē ibi personæ nomine, personale proprietatē intelligi putamus, Vt sit sensus. Alius/

Soluit dictū
Augustini.

est in persona uel psonaliter pater/ q̄ filius. i. proprietate sua pater, alius est/ q̄ filius.

¶ Triplex significatio huius nominis Persona

¶ Sic itaq̄ triplex est in trinitate huius nominis/ persona/ significatio. Est em̄ quādo essentia/ & est quādo proprietatē, & est quādo significat hypostasim. Quippe q̄ essentia significet, supra ex dictis Augustini aperte cōstat. Quod aut̄ pprietatē, sicut dicit Hieronymus. Non nomina tantū, sed etiam nominū pprietates. i. personas, uel ut Græci exprimūt Hypostasēs. i. subsistētiās confitemur. Quod uero hypostasim significet Ioannes Damascenus ita inquit. In deitate unā naturā cōfitemur, & tres hypostasēs. i. psonas fm ueritatē entes. Porro notandū hereticos hoc nomine quod est hypostasis, ad simplices capiendos fuisse usos, q̄a pro persona & essentia interdum dicebat̄. Ideo monēte Hieronymo cum nō bonæ suspicionis sit, uel tacendū est cōtra hzeticos, uel cum suis interpretationibus dicendū.

Ad Alippiū
& Aug. ep̄os

Lib. ad Damascū de fide
de catho.

¶ DISTinctio Vicesimasexta.

¶ De proprietatibus personarum.

AM de pprietatibus personarū uideamus, quæ etiā Notioēs siue Relationes plerūq̄ dicunt̄. Ac prius de his agamus, quæ sunt Generatio/ Natiuitas/ & Processio. Quæ etiā pprietates dicunt̄. Quia fm eas/ ppria personarū assignant̄. Vnde Augusti. Propriū patris est, q̄ unum filiū genuit. Propriū filii, quia de essentia patris natus est. Propriū quoq̄ sp̄s sancti est, q̄a de patre filioq̄ pcedit. Dicunt̄ etiā notiones, quia per eas noscunt̄. i. ab inuicē personæ distinguūtur. Etiā eadem relationes dicunt̄, quia eis adinuicē psonæ referunt̄. Quæ quidē nō sunt deo accidentales, sed in ipsis psonis sunt ab æterno immutabiliter. Vnde Aug. Nihil in deo fm accidēs dicit̄, nec tñ omne quod dicit̄ fm substantiā de deo dicit̄. Dicit̄ enī ad aliqd ut pater ad filiū, & filius ad patrē quod nō est accidēs, quia ille semp pater, & ille semp filius. Et quia pater nō dicit̄ semp pater, nisi ex eo q̄ ei filius est, Et filius nō dicit̄ filius, nisi ex eo q̄ habet patrē, nō fm substantiā hæc dicunt̄, sed ad inuicem. Deniq̄ Hilarius/ patris & filii assignās propria ita ait. Si semp patri propriū est, q̄ semp pater est, necesse est, semper filio propriū esse, q̄ semper est filius. Item. Nato deo manifestū est/ propriū esse/ q̄ est filius.

Lib. de fide
Petrū.

ppriū patris.
ppriū filii.
ppriū sp̄s.

De tri. lib. 5.
ca. 4. & 5.

De tri. li. 12.

Aug. & Hilarius.

¶ DISTinctio Vicesimas septima.

¶ An easdem pprietates assignent expresse August. & Hilarius.

SEd quærit̄. Vtrū easdem pprietates Hilarius & Augustin⁹ exp̄serint? Quod si concedit̄, idem est, ergo patri esse patrem & genuisse filiū. Si aut̄ hoc est, cuiusq̄ conuenit unū, & aliud

& aliud. Sed natura diuina est pater, ergo genuit filiū, qđ nō sane dicitur. **H**uic aut quæstioni sine p̄iudicio sanioris sensus, respōdentes dicimus, quod Hilarius ubi dixit, propriū est patri, qđ semp pater est ita intelligendū, Vt hoc nomen pater, ibi hypostasim significet, cū determinatione relationis, ut sit sensus. Propriū patri est qđ semp pater est. i. qđ semper genuit. Quē sensum ipse quoqđ declarat cū subiicit, Ergo qui nō semper pater est, nō semper genuit. Ceterū, cum de natura diuina pater dicit, Hypostasim sine determinatiōe relationis ponit, Vel ut planius dicat, nō relatiue dicit, ut sit sensus. Natura diuina est pater. i. Hypostasis quæ pater est. Sic de hoc noīe/filius & spūssctūs itellige.

Rñdet quæstioni.

Exponit Hilari.

Ponit noīa Hypostases cū relatiōibus scāntia. Deniq; uocabuloꝝ, alia significant hypostases cū relatiōibus, ut generās/natus/pcedens/& huiusmodi. Alia quæ significāt relatiōes tantū, ut generatio/natiuitas/pcessio/& huiusmodi, Et hæc omnia tam de p̄sonis, qđ de natura dicunt. Alia sunt quæ determinatiōes significant tantū, ut gignere/nasci/& pcedere/& similia, quæ tantū de personis, nunq̄ autē de natura diuina dicunt. Etenī pprietates, tantū personas, non naturā determināt. Vnde Ioannes Damascenus. Non differūt ab inuicē hypostases scđm substantiā sed scđm characteristica idiomata, idest determinatiuas pprietates. Characteristica uero. i. determinatiua sunt hypostaseon, & nō naturæ. Ac per hoc uidef, nō oīno idem esse dicere, aliquid esse patrē, & genuisse filiū, uel aliquid esse filiū, & habere patrē, Vel esse spūm sanctū, & pcedere ab utroq;. Plane ei quod Hilarius dixit, nato deo propriū esse qđ filius est. Contrariū esse uidef, qđ etiā homines filii dei sunt & dicunt, scđm illud, Filii excelsi omnes. Et illud, filius meus p̄mogenitus israel. Ceterū homīes filii dei sunt/factura, unigenitus aut nascibilitatis pprietas. Vnde idē Hilarius. Nos quidē filii dei sumus, sed per facturā, qđ p gratiā facti sumus, nō nati, acquisiti, nō generati. Ex adoptione enī homo filius dei est, nō ex generatiōe.

Quædā relationes tm̄.

Determinatiōes quædam dicunt

Hūc locū etiā disti. 33. mgi Petrus ponit.

Exodi. 4.

Sciendū qđ tota etiā trinitas pater hominis dicit. Vnde Augusti. Non potest dici trinitas pater, nisi forte trāslatiue, ad creaturā, propter adoptionē filioꝝ. Quem em̄ unū dominū deū nostrū dicimus, & patrē/propter gratiā suā regenerantē nos, recte dicamus. Constat enī unigenitū propriū filiū dei esse, sed per naturā. Homines etiā, sed per gratiā. Ita quoq; cum plura sint dona dei, spūssanctus pprie dicit donū dei, eo qđ æterna ppriate, uel relatiōe dicat, quæ in hoc nomine donū, manifeste apparet. Vnde Augu. Spūssanctus in eo qđ pprie dicit, ad patrē filiūq; refertur. Sed ipsa relatio non apparet in

Donū dei pprie spūssanctus dicit.

hoc nomine, apparet autē cū dicit, dei donū. Nec mouet, q̄ hęc noīa uicissim ad patrē & filium nō respondēt. In multis enī relatiuis hoc contingit/ut nō inueniatur uocabulū quo sibi uicissim respondeat. Cum ergo dicimus donum patris, & filii, nō quidē dicemus, patrē doni, aut filiū doni. Sed ut hęc uicissim respōdeant. Dicimus donū donatoris, & donatorē doni. Donator tamē nō fuit deus, nisi ex tēpore Cum spūsanctus sit donū ab æterno. De hoc nomine uerbum.

De tri. lib. 6.
Idem in. 5. **P**rererea sunt alia noīa q̄ relatiue dicunt ad patrē, eadē notione qua filius, ut uerbū & imago. Vnde August. Eo dicit filius quo uerbū & eo uerbū quo filius. Idem. Dicit relatiue filius, relatiue etiā dicitur uerbū & imago. Et in his oībus uocabulis ad patrē refert. Nihil autē hō pater dicitur. An fm substantiā dicant hęc noīa, Deus, & lumē. &c.

Deniq; essentiæ noīa, ut deus/lumē & huiusmodi, nunq̄ relatiue dicunt. Aliqñ autē p̄ relatiuis. i. pro p̄sonis accipiunt, ut cū dicit, deū de deo, lumē de lumine. Alterū em̄ p̄ patrē, alterū pro filio ponim⁹.

DISTINCTIO Vicesima octaua.
De hoc nomine Imago.

Imago
Genesis. 1.
De tri. lib. 5.
In li. de fide ad Petrū.
Aliquādo tamen imago essentiā signat. Velut ibi. Faciamus hominē ad imaginem & similitudinē nostrā. Vnde Hilarius. Homo fit ad cōmunem imaginē. Et Augustinus. Vna est trinitatis imago, ad quā factus est homo. Notandū etiā, q̄ patrē esse, filiū esse, tantū relatione sunt diuersa. Vnde, quāuis diuersum sit esse patrē & esse filium, nō est tamē diuersa substantia, quia hic nō scdm substantiā dicit, sed fm relatiuū. **De hoc nomine ingenuus.**

Oportet præterea scire patrē dici ingenuū, alia pp̄rietate q̄ genitorē. Vnde cum de deo patrē utrūq; dicatur, alia notio est, qua intelligitur genitor, alia qua ingenuus. Hęc autē est innascibilitas. Vnde Hilarius. Est unus ab uno. i. genitus ab īgenito, pp̄rietate uidelicet in unoquoq; & originis & innascibilitatis. At fm hęc notionē, ad nō genitorē refert. Vnde August. Sicut filius ad patrē, & nō filius ad nō patrē refertur. Ita genitus ad genitorē, & nō genitus/ad nō genitorē referri necesse est. Ingenuus porro quid est, nisi non gentius?

DISTINCTIO Vicesima nona.
De hoc nomine principium.

P̄ principiu
De tri. lib. 4.
ca. 20.
Nomen aliud præterea est. s. Principiū, qđ semp̄ relatiue dicitur, multipliciter tñ. Dicit em̄ pater principiū, & filius, & spūsanctus, sed differēter. Nam pater principiū est/ad filiū q̄ ab eo genitus est, & ad spūsanctū, q̄ ab eo p̄cedit. Vnde August. Pater est principium totius diuinitatis. i. filii & spūsancti, in quibus

singulis tota diuinitas est. Filius autē spūssancti principiū est, q̄a ab eo p̄cedit. Spūs uero sanctus, tantū ad creaturas principiū est, Deniq̄ pater principiū est, sine principio. Filius uero principiū est de principio. Et spūssanctus principiū de utroq̄. Ceterū pater est ab æterno principium filii, & pater & filius principiū spūssancti. Spūs uero sanctus nō ab æterno est principiū, sed ex tēpore. Quippe cū creaturarum tātum principiū sit, Creaturis esse incipiētibus, & ipse cœpit principiū esse eaz. Ita etiā tota trinitas cœpit esse principiū ad creaturas. Esse autē principiū ad creaturas, est esse creatorē. Vnde Augu.

Filius principium.
Spūssanctus principium.

Quid est cē principium.
De tri.lib.5.
ca.13.

10.
8.

Cum dicere ei. Tu quis es? Respōdit. Principiū qui & loquor uobis. In quo creatorē se ostēdere uoluit. ¶ Vnū tm̄ principiū esse nō plures.

¶ Huius autē tres nō sunt tria principia, sed unū, q̄a uno eodēq̄ modo operant̄ in rebus ut sint. Hoc autē intelligēs Aplus ait. Ex ip̄o, & per ip̄m, & in ip̄o sunt oīa. Dicēdo autē oīa/naturas intellige, & quā naturaliter sunt, nō peccata quā naturā nīciāt, & ex uolūtate peccantiū nascuntur.

Roma. 11.
Aug. de natura boni.

¶ Quomō pater dicat̄ principiū ad filiū, filius ad sp. sanctū.

¶ Dicīt autē principiū Pater/ad filiū, eo q̄ genitor. Etenī si gignēs ad id quod gignit, principiū est, pater ad filiū principiū est, q̄ genuit eū. Eodē etiā mō pater auctor dicīt filii. Vnde Hilarius. Ip̄so quoq̄ quo pater dicīt eius quē genuit, auctor ostendit, id habens nomen quo neq̄ ex alio p̄fectū intelligat̄, & ex quo is qui genitus est substituisse doceatur.

¶ Q̄ eadē Notione Pater & filius sint principiū spūss. ¶ Fatendū quoq̄ est patrē & filiū unū principiū esse spūssancti, nō duo. Vt enī pater & filius ad creaturā unus creator, & unus dominus dicīt, sic relatiue ad spm̄sanctū unū principiū. Cūq̄ principiū dicant̄ ip̄si duo ad spiritūsanctū, q̄a spūssanctus p̄cedit ab utroq̄. Nec aliter p̄cedit a patre q̄ a filio. Sane intelligi potest patrē & filiū, eadē relatione sempiterna dici principiū spūssancti, cuius nomē nō habemus.

DISTINCTIO Tricesima.

¶ De his quæ relatiue dicuntur ex tempore.

 Vnt etiā quædā nomina, quæ ex tēpore deo conueniūt, & relatiue de deo dicunt̄, uelut Creator/Dominus/Refugiū, & huiusmodi. Vnde Augu. Creator relatiue dicīt ad creaturā sicut dominus ad seruū. Ista ergo relatiua appellatio ex tpe est deo. Alioquin cogimur creaturā sempiternā dicere, quia ille sempiternus nō dominaret̄, nisi etiā ista sempiterna famularet̄. Sicut autē non potest esse seruus, nisi habeat dñm, sic nec dominus/nisi habeat seruū. Hæc autē de deo dicunt̄ sm̄ accidēs, quod non in ip̄o, sed in creatura tm̄ est. Et ideo sine mutatione sui, hæc dicīt deus, quod in minori ap̄

De tri.lib.5.

Deus p̄cium
dicit.

paret. Nūmus em̄ cum dicit̄ preciū relatiue dicit̄, nec tamē mutatus est cū cœpit esse preciū, neq; cū dicit̄ pignus, & huiusmodi. Si ergo in his minimis hæc ita se habēt, multo fortius de illa incommutabili substantia dei, credendū est, q̄ aliquid ex tēpore dicat̄, nihilo tamē mutato. Appellatio itaq; qua creatura ad creatorem refert̄, relationē in ipsa creatura ponit. Qua uero creator, ad creaturā refertur, relatiua tantū appellatio est, nullam proprietatē in deo notans.

¶ Spūssanctus datus dicit̄ relatiue & ex tēpore.

¶ Sic spūssanctus datus, uel donatus dicitur, ex tempore relatiue.

¶ V. Spiritussanctus ad seipsum relatiue dicatur.

¶ Si aut̄ querit̄ an spiritussanctus ad semetipsum relatiue dicatur, q̄ Augusti. ait, quod datur refertur ad illū qui dat, & ad illū cui dat, & spūssanctus dat seipm. Respōdemus. Spiritūsanctū ad se non referri, q̄ dans trinitas est, cui datur creatura. Vel nullum incōueniens esse dicimus, si hic ad seipm referri dicat̄, quia dati uel donati appellatio, quantū ad dantē nullā notat pprietatē, sed quantū ad recipiētem dūtaxat. Quod si quantū ad dantē pprietatē notaret, tunc non posset ad seipm referri. Etenim sic a seipso diceret̄ diuersus. Quod non faceret appellatio sola, sed pprietas.

Respōsio.

¶ DISTINCTIO Tricesima prima.

¶ De his duobus nominibus æqualis & similis.

An æqlis &
similis dicat̄
de deo rela
tiue uel fm̄
substantiā.

Ntrinitate præterea dicit̄ æqualis & similis, relatiue quidē, quia sicut Hilarius ait. Sicut simile sibi nihil est, ita & æquale aliquid sibi nō dicit̄. Non aut̄ fm̄ relationē, sed fm̄ substantiā dicit̄. Vnde August. Non scdm̄ hoc, q̄ ad patrē dicit̄, filius est æqualis patri. Restat igit̄, ut scdm̄ id æqualis sit, quod ad se dicitur. i. scdm̄ substantiā. Igit̄ in his sola appellatio relatiua est. Aequalitas aut̄ & similitudo, in tribus personis, est summa & indifferēs substantiæ diuinæ simplicitas.

De tri. lib. 5.
ca. 6.

¶ Quorundam opinionem ponit.

¶ Porro quidā dicunt, his noībus nō aliquid poni, sed remoueri, ut filius dicat̄ æqualis patri/ quasi nec maior eo sit, nec minor. Ita & similis quasi in nihilo diuersus/ uel dissimilis, quod satis fideliter dici manifestum est.

¶ Qualiter Hilarius personarū propria distinguat.

Hilari⁹ in li.
de Synodis.

¶ Nō est aut̄ prætermittendū uel prætereundū/ qd̄ Hilarius ppria personarū insinuans ait. Aeternitas est in patre, species in imagine, usus in munere. In æternitatis aut̄ uocabulo, nō eum sequendū arbitrat̄ Augustinus, nisi quod pater nō habet patrē de quo sit. Deniq; in imagine speciē nominauit, credo ppter pulchritudinē, ubi est prima æqualitas, & tāta cōgruentia, ut identidē ei cuius est imago respōdet.

Aug. in. 6. li.
de tri. expo
nit uerba hi
larii.

at. Est aut patris & imaginis delectatio, uel beatitudo ineffabilis, si tamē uoce humana digne dici, quæ usus ab eo breuiter dicta est. Munus autē idem est quod donū. Donum est spū sanctus, Qui uidet hæc ex parte, uel per speculū, gaudeat cognoscēs deum, & gratias agat. Qui uero nō uidet, tendat per pietatē ad uidendū, nō per cœcitatē ad calūniandum.

Qualiter Augustinus propria personarū distinguat.

¶ Augustinus etiā ppria personarū distinguens ait. In patre est unitas, In filio æqualitas, In spū sancto unitatis æqualitatisq; cōcordia. Et tria hæc oīa, unū ppter patrē. Aequalia oīa propter filiū. Cōnexa oīa ppter spū sanctū. Deniq; unitas patri fm Augustinū attribuit, ea forsan ratione, qua eidem æternitas supra attributa est, fm Hilariū. Vel ideo etiā, q̃a pater unū principiū totius deitatis. Qui cū sit unus deus, nascēti de se filio, pcedenti a se spiritui sancto, unum eundemq; deum esse dedit secum. Sicq; oīa sunt unū propter patrē.

¶ Aequalitas aut filio, quia ipse est imago patris. Imago aut si perfecte illud implet cuius est imago, ipsa cōæquat ei, nō illud imagini suæ. Filius aut pfecte implet illud cuius est imago. Vnde cōæquat ei. Datur etiam spiritui sancto, ut sibi & patri sit æqualis. Per hoc itaq; elucet utcunq;, qualiter hæc tria sint ppter filium æqualia, nō a filio. Ista sine præiudicio melioris sensus, cum timore pronunciamus.

¶ Cæterū cōcordia spūis cōtribuit, quod facilius itelligere licet. Est em spūs amor ineffabilis patris & filii. Vnde Augusti. Spūs est summa charitas, utrumq; cōiungens, nosq; subiungēs. Recte igitur propter eum omnia connexa dicuntur. Inde est quod in sapiētia omnia dicitur continere.

¶ Distinctio Tricesima secunda.

¶ Vtrum Pater uel Filius Spiritu sancto diligat.

¶ X his deniq;, cum etiā supradictū sit spū sanctus esse, quo genitus a gignēte diligit, genitorēq; suū diligit. Videat pater & filius spū sanctus esse, q̃ in trinitate nihil est aliud esse, q̃ diligere. Sed dicimus distinguendū esse, q̃ dici pater & filius, spū sancto diligūt. i. per spū sanctū, bene dicitur, ut supra Aug. per spū sanctū s. oīa esse cōnexa. Si uero dicitur spū sancto, hoc est a spū sancto diligunt, falso dicitur. Sic em auctoritas principii in spiritu poneretur. Vel ut dicitur. Pater æqualis est filio, per filiū, nō utiq; a filio. Veletiam diligere, nō significare ibi esse dicimus, sicut nec dilectio in trinitate, semp significat essentiā. Vt ibi pbat Augustinus. Deus est dilectio. Relatiue quippe dici uidet, quod genitus a gignēte spū sancto diligitur. Quod si absolute diceretur. Pater siue filius diligit, uel di-

Lib. i. de doctrina chris.

Quare unitas attribuitur patri.

Aequalitas filio.

Cōcordia spūis cō. 7. lib. de tri.

Quæstio. In pcedēti q̃stione in dicto Augusti. Responso.

7. de trini.

Aliter rñdet

ligens est spūs sancto, tūc arbitror substātīue dicere. Quod cum nusquam occurrat, puto eo ipso p̄dictum sensum adiuari. Quod si ita sit, inanis est quæstio, cum aliud in trinitate sit. Patrē spūs sancto diligere, & patrē spū s. filiū diligere. V. Pater sit sapiēs, sapiētia a se genita.

¶ Quærit̄ utrū pater sit sapiēs, sapiētia genita. Quod uidet̄ ex eo quod Aplius dicit. Christū esse dei uirtutē, & dei sapientiā. i. patris. Quod si ita est, prebat̄ cōsequenter pater esse ea, quia hoc ibi est esse quod sapere, Vtrū Filius sit sapiēs sapiētia genita.

¶ Item quærit̄. Vtrum filius sit sapiēs, sapiētia genita, quod concedendū esse uidet̄. Alioquin em̄ nō uidet̄ sapiēs seipso, cum ipse sol⁹ sit sapiētia genita. Sane si concedit̄, incurritur p̄dictū incōueniens. Ad quod dicimus, Neq; patrē/neq; filiū/sapiētia genita sapientē esse. Sed ingenita/quæ tantū pater est. Vnde Augusti. Est deus pater sapiens, ea quæ ipse est sua sapiētia, & filius sapiētia patris est sapiēs de sapientia quæ est pater/de quo est genitus. Sic etiā de intelligētia dicendum est. Filius quomodo dicatur sapientia & uirtus dei.

¶ Porro filius dicitur sapiētia patris, & uirtus, nō quia pater per eū sapiat, uel possit, sed quia filius sapiētia & uirtus est, de patris sapientia & uirtute. Ne aut̄ per hoc plures sapiētias dicere putemur. Vnam tantū in trinitate cōfitemur sapientiā, sed quæ nō tantū uno modo dicit̄. Dicitur aut̄ genita uel ingenita sapiētia, nec est genita ingenita, una rñ tantū sapiētia. Sicut unus deus tantū est. Dicitur & genitus & ingenitus, nec genitus est ingenitus. Vnus tm̄ idēq; deus.

¶ An filius a se uel per se dicatur sapiens. **¶** Item quæritur. An filius sapiēs sit seipso. Quod distinguimus. Si ergo dicitur seipso. i. a seipso, falso dicit̄. Vere aut̄ dicitur seipso. i. per seipm. Velut dicit̄, filius agere nō a se, sed per se. Vnde Hilari⁹. Naturæ cui cōtradictis Heretice, hæc unitas est, ut ita per se agat filius, ne a se agat, & ita nō a se agat, ut per se agat. Deniq; dicens nō a se agit, auctoritatem principii ab eo remouet. Dum uero dicit per se agit, unitatem naturæ in eo confitetur.

¶ DISTINCTIO Tricesima tertia. **¶** Q. pprietas sunt ipsæ personæ uel deus. i. diuina essentia. **¶** Eniq; fideliter firmiterq; tenendū est. Proprietates/de quibus hactenus differuimus in psonis esse, p eo q̄ scriptū est. In psonis pprietas, & in essentia unitas. Et ipsas psonas esse, alioquin multiplicitas esset in deo. Plane quicqd deus ab æterno habet deū esse, manifesta ueritate probatū supra reliquimus, exceptis relatiuis. Proinde personas pprietatibus distingui, & ipsas esse

personas, sic aperte Hieronymus dicit. Sabellii hæresim declinâtes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus. Non enim nomina tantum, sed & nominum proprietates. i. personas confitemur. Sunt tamē qui mente sacrilega, & uoce infausta hoc negare non trepidant. Blasphemius aliquid addētes, scilicet proprietates utique in personis esse, sed non intrinsecus, imo etiā extrinsecus affixas. Quod ridiculum de insania presumptionis eorum erūpere non dubitamus. Denique quod somniant ita probare contendūt. Si proprietates (inquiūt) personæ sunt, non eis personæ differūt. Cōtra quod dicimus, quia etiā seipsis personæ differre dicuntur. Vnde Hieronymus de his tribus loquēs dicit. Substantia unū sunt personis autē ac nominibus distinguuntur. Sunt etiā diuina essentia ipsæ proprietates, unde Hilarius de una earum ait. Natiuitas non potest non esse ea natura, unde nascatur filius, non tamē diuina essentia, sed solis proprietatibus personæ differunt. Quod quidē uere dicitur, sed qualiter hoc sit, nec attingit nec tenetur. Verbo enim significantiā rei ipsius natura consumit.

¶ Aliam obiectionem ponūt Hæretici.

¶ Insurgunt etiā ueritatis æmuli & dicunt. Si paternitas & filiatio in diuina essentia sunt, eadem res igitur pater est & filius & sic ipsa eadem res, & generat & generatur. Quod hæretice dici plusquam manifestum est. Sed qui hoc dicūt, supra etiā moniti esse debent. Proprietates non naturas, sed tantum personas determinare. Quod semel dictum etiā hic iterare non piget, quo sepius uersando, familiarius innotescat. Characteristica ergo inquit Ioannes idiomata sunt. i. determinatiue proprietates hypostaseos, & non nature. ¶ Sed inquiunt, Quomodo in essentia sunt proprietates, & eam non determināt, cū in personis ita sint, quod eas determinent? Dicimus autē firmiter ita esse tenendum, sed qualiter hoc sit non confundamur, nescire fateri, cū Hilario etiā dicente. Ego nescio, non requiro, sed cōsolabor me tamē, Archāgeli nesciunt, angeli non audierūt, sæcula non tenēt, ppheta non sensit, apostolus non quæsiuit, filius ipse non edidit. Cesset ergo dolor quærelarū.

¶ DISTINCTIO Tricesima quarta.

¶ Quare distincte dicatur, Pater potēs, Filius sapiēs, Spūs sanctus benignus.

Praterea sciendū est, quod Potentia/Sapiētia/Benignitas tametsi tribus personis cōueniant, quia secundum substantiā dicuntur scriptura tamē frequēter hæc nomina distincte ad personas referre solet, ut Patri potētia, Filio sapiētia, Spūi sancti benignitas tribuat. Non ociose quidē, quippe hæc nomina pater & filius in creaturis accepta, Priorē filio patrē, & sic ex antiquitate defectū in patre, Et filium patre posteriorē, & sic in eo sensus imperfectionē notare solet. His autē ad

In expositione fidei.
Quorūdam fallam opinionem refellit

probatio opinionis predictæ

Responsio.

In exp. fidei

Lib. 7. de tri.

Soluit.

Alia obiectio.

Responsio.

creatorem translatis, ne infirmitas hominis de similitudine creaturæ dei abscondita mentiret. Occurrit scriptura dicens. Patre potentē, ne uideat prior filio, & ideo minus potēs. Et filiū sapientē, ne uideatur posterior patre, & ideo minus sapiēs. Non qđ pater ibi solus sit potens, uel magis potens, aut filius solus, uel magis sapiēs. Item. Hoc nomen spiritus atrocitatē notare solet ac rigorem. Ne aut aliquid hō de deo tale putaret, p quod ad deū accedere metueret, scriptura tēperauit sermonē, nominās spiritū benignū, non qđ solus spiritus sit benignus, uel magis benignus. De noibus trāslatiue de deo dictis. ¶ Postremo sciendū speculū / splēdor / figura / & similia, quæ de deo per translationē dicunt, nullatenus ad expresseōē pprietatis eorū / dem nominū dici, sed ad aliquā spirituale intelligentiā habendā, quā ex causis dicendi / suis quibusq; locis, pietas lectoris assumat.

¶ DISTinctio Tricesima quinta.

¶ De scientia Dei.

Quamuis plura præmissa sunt de his, quæ de deo fm substantiā dicunt, de quibusdā eorū tamē specialis ponēdus est tractatus. Scientia uidelicet / dei uolūtate / & potētia. Scientia igit dei cum sit una, & simplex, diuersa sortitur nomina, ppter diuersos rerū creaturæ effectus. Dicit enī Præscientia, Dispositio / Prouidētia / & Prædestinatio. Est aut præscientia & prouidentia, de futuris tantū, tam de bonis q̄ de malis. Dispositio uero de faciendis. Prouidētia de gubernādis. Prædestinatio de saluandis, & eorū bonis, quibus hic liberant, & in futuro coronabunt. Vnde aplūs Elegit nos ante mūdi constitutionē, ut essemus sancti & immaculati Et ppheta. Oculus nō uidit, deus abs te, quæ pparasti diligētibus te. ¶ Sed si ita est, Videtur quod si futura ab æterno nō essent, nec præscientia, nec aliorū singulū in deo esset, & ita nec essentia. Quia idem in deo est essentia, qđ pscientia. Item si ab æterno futura non essent, nec deus præsciret, & ita nō esset, cum idem sit ei præscire quod esse. ¶ Ad quod dicimus, Quia hoc nomē pscientia, & singulū prædictorū essentiā designāt, & relatiue ad futura dicunt. Ac per hoc cum ita dupliciter sint, distinguēda est locutio qua dicit. Si nulla essent futura, nō esset in deo pscientia, i. nō esset in deo scientia, quæ est pscientia / mentis. Si uero dicatur esse in deo scientia, sed qua futura nō cōprehenderet / uera est. Similiter & istā. Si nulla essent futura, deus nō esset præsciūs. Distingue. Ita & de cæteris dicas. Quippe / & si nihil tale de deo diceret, cū nulla essent ab æterno futura, nihilominus tamē in deo scientia esset, quæ est de oībus, tam de bonis q̄ de malis temporalibus

Quot mōis
dicat sciētia
dei.

Præscientia.
Dispositio.
Prouidētia.
Prædestinatio

Ephes. 1.
Esaia. 64. &
Corinth. 2.

Quæstio.

Soluit.

ralibus & æternis. Vnde Ambrosius. Omnis ratio supernæ & terrenæ sapiëntiæ in eo est, quia omnē sapiëntiā & essentiā capit sua immensa sapiëntia. Ideo omnia esse dicuntur in deo ab æterno. Vnde Augustinus. Hæc uisibilia anteq̃ fierent & erant, & non erāt, erant in dei sciëntia, nō erāt in sua natura. Nota em̃ fecit, nō facta cognouit. Inde est q̃ dicitur. Quod factū est, in ipso uita erat, nō q̃ creatura sit creator, sed quia in eius scientia semper est, quæ uita est. Scdm̃ hoc dicit, quod uocat ea quæ nō sunt, tanq̃ ea q̃ sunt. Vnde Augu. Et pulchritudo agri mecum est. Cum illo sunt oīa, cognitiōe quadā ineffabili sapiëntiæ dei.

Sup Genes

Ioannis. 1.

Sup illū Io
cum ps. 49.

¶ DISTINCTIO Tricesima sexta.

¶ Vtrum omnia sint in dei essentia.

Sed cum idē sit scientia dei & natura, uel essentia, Queritur an oīa sint in dei natura? Non. Cum dicat August. Electos habet apud semetipm̃, nō autem in natura sua, sed in p̃sciētia. Sed cum idem sit, oīno natura dei & scientia. Quid est quod in scientia oīa esse dicunt, & nō in natura? Forsan hæc est una de causis. Quia hoc nomen natura simpliciter ponit essentiā. Scientia uero idē esse utiq̃ ponit, sed nō oīno sine respectu scibiliū dicit. Inde est etiā q̃ nō quicqd in scientia dei est, in eius dilectione esse dicit. Quia hæc nōia dilectio scientia & huiusmodi, cū ppter uarios status rerū de creaturis sint translata ad creatorē, diuersis respectibus dicunt ad res ipsas. Quibus impediētibus nō quicqd per unū nomē dicimus, p̃ aliud etiā dicere debemus. Verbi causa. Oīa in dei sciëntia sunt, quia nihil effugit plenitudinē eius noticiæ. Non aut oīa in dilectione sua sunt, quia nō omnibus munus gratiæ conferre dinoscitur.

Quæstio.

Sup uerba
apli, Elegit
nos ate mū
di p̃stitū.

pbat dictū.

¶ Vtrum mala debent dici esse in deo.

¶ Sed cum omnia in deo sint per scientiā. Quærit utrū cōcedamus mala esse in deo. Scit enim oīa deus, tam bona q̃ mala. Sane quis nisi insanus mala esse in deo cōcedat? Ideo hoc uerbū deus scit, pro uarietate scibiliū distinguendū est. Scit em̃ deus quādā tantum esse, uel præterita uel futura esse, ita q̃ nec approbat, nec sibi placet. Vnde & a longe cognoscere ea dicit. Sicut scriptū est. Et alta a longe cognoscit. Scdm̃ q̃ quibusdā dicit. Nō noui uos. Huiusmodi nō dicunt esse in deo, quia eis auctoritatē existendi nō præstat. Ea igiŕ tantū in deo esse dicunt, quorū auctor est, bona. s. quæ ex ipso & in ipso, & per ipm̃ sunt, ut ait scriptura. Quæ tria (ut Ambrosius ait.) Vnū sunt quantū ad auctoritatē rerū quæ sunt ut sint. Sane nō confuse hoc accipiendū est, quod Aplus ad distinctionē personarū posuit. Ex ipso dicēs, propter patrē, per ipm̃ ppter filiū, in ipso ppter spm̃ sanctum. Sic tamē

Rñsio.

ps. 138.]

Mathei. 7.

Roma. 11.

Lib. 2. de spi
ritu sancto.

Qualiter dif-
ferat ex ipso
& de ipso.

hoc credas, ut oia ad singulū referas. Ex patre em̄, & per patrem, & in patre sunt omnia. Ita de filio & spiritu sancto. Notandū tamē generalius dici ex ipso, q̄ de ipso. Ex ipso enim cœlum & terra, sed non de ipso, cum nō sint de sua substantia. Sicut ex homine tam filius est, q̄ domus ab eo facta, sed de homine solus filius.

Distinctio Tricesima septima.

Quomodo deus est in rebus & locis corporalibus.

Hieremi. 23.

Idēo qualiter res sint in deo. Quarendū uidet̄, Qualiter deus sit in rebus. Est igit̄ sciendū deum tantū in seipso esse; anteq̄

res creatę essent. Creatis itaq; cœlo & terra, ipsa repleuit. Vnde. Cœlum & terrā ego cōpleo. Augustinus etiā. Deus ubiq; est, cui nō locis sed actiōibus p̄pinq̄mus. Quō deus sit ḡnāliter in oib; rebus, & in sc̄is.

Sup̄ cantica
ca. 61.

Est igit̄ deus p̄sentialiter/potēcialiter/essentialiter in omib; rebus cōmuniter. At in sanctis specialiter. s. per inhabitantē gratiā.

Esaia. 66.

In lib. sapia

Vnde Greg. Licet deus cōmuni modo rebus oib; insit p̄sentia/potentia/substātia, familiarius tamē, per gratiā inest illis, qui mirificentiam operū dei acutius cōsiderant, & fidelius. Vnde cognoscūt illū, & diligūt. Ac p̄ hoc inhabitare illos dī deus. Hinc est. Cœlū mihi sedes, terra aut̄ scabellū pedū meorū. Et alibi. Thron⁹ sap̄te, aīa iusta ē De hoc est qd̄ nō dicimus. Pater noster q̄ es ubiq; cū & hoc uerū sit, sed q̄ es in cœlis. i. in sc̄is. Quō deus inhabitet quosdā eū nō cognoscētes.

Inhabitat etiā deus quosdā nondū cognoscētes eum, uelut paruulos sacramēto christi cōfirmatos, quos ipse sibi dilectissimū tēplū gratia suā bonitatis ædificat.

Qualiter deus in Christo sit.

Est etiā deus in Christo, excellētiori mō, uel q̄qd̄ nō p̄ adoptionē sed per unionē, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. In Christo igit̄ deus excellēter, in sanctis misericorditer, ubiq; ineffabiliter, sed qualiter sit, explicare nō possumus. Multa enī de deo intellegimus, q̄ loqui penitus nō ualemus. Ita etiā multa loquimur, q̄ intellegere idonei nō sumus. Quō deus ubiq; sit & nō coinquinē sordib;.

Sane cū ubiq; sit deus, quomō sordibus nō inquinat̄? Sed quantū hoc sit frivolum, etiā in spiritu creato probat̄, & in solis radiis manifeste irridetur. Quod deus non mutetur per loca & tēpora.

Sup̄ Genes̄

Quid sit per
tēpus muta-
ri & locū.

Cum autē deus sit ubiq; & omni tēpore, non tamen mouetur per loca & tēpora, quod solū creaturarū est. Vnde Augustinus. Omipotentis incōmutabili æternitate/uolūtate/ueritate/sem̄ idem mouet. Per tēpus creaturā spiritalem. Per tēpus autem & locum / creaturā corporealem. Non tamen eius substantia, qua deus est, tēporibus locisq; mutatur. Per tēpus autem mutari est, uariari sc̄dm qualitates.

Per locū autē mutatur, quod locale est. Quod duobus modis cōtingit. Quid p locū
 Dicitur em locale aliquid si interpositionē sui faciat. Circumstantiā/di/
 stantiā/ ppter dimensiones, quod propriū est corporis. Vnde Augu. Lib. 83. q̄sti.
 Locus in spacio est, quod lōgitudine/altitudine/& latitudine corpo-
 ris occupatur. Dicitur em locale, quod loco tantū terminat. i. ita est ali-
 cubi, quod nō est ubiq; quod etiā angelo cōuenit. Vnde etiam Beda. Quid sit lo-
 Angelus spiritus circūscriptus est. Sūmus autē spiritus incircūscrip-
 tus, intra quē currit angelus quocūq; mittat. Item Ambrosius. Sera. Super Lucā.
 phin de loco ad locū trāsit, nec em omia complet. Deo autē nihil ho-
 rum cōuenit. Quippe nec distātiā sui interpositiōe facit, nec ita est
 alicubi, quod nō sit ubiq;. Vbiq; em deū esse, supra probatū est. Non
 tamē quasi spaciōsa magnitudine opinādus est, per cūcta diffundi,
 sicut lux ista uel humus, sed potius sicut in duobus sapiētibus equali-
 ter/quorū alter altero, grādiōr est corpore, eadē tamē sapiētia, nec in
 maiore maior, nec in minore minor, nec in uno minor q̄ in duobus,
 ita deus in cēlo totus, in terra totus, & in utroq; & ubiq; totus. Nō
 igitur mutat deus per loca & rēpora, q̄a nec ullis qualitātibus uariat.
 Nec mouet/q̄ in pluribus est hodie creaturis q̄ heri. Quippe in hoc
 nō ipse, sed creaturā tm̄ incipiēdo esse, uel deficiēdo mutarent.

C DISTinctio Tricesima octaua.

Redit ad ppositum, & inquit. An scientia
 dei sit causa futuroꝝ, uel futura sint causa ipsius.

N Vnc repetētes superiora. Queramus, Si sciētia dei, p̄sciē-
 tia/prouidētia/sint causa futuroꝝ? Quod si ita, Videt q̄ im-
 possibile sit, nō euenire quā p̄scita sunt. Impossibile em̄
 est, dei p̄sciētiā falli. Falleret autē si p̄scita nō euenirēt. August. 15. li. de tri.
 etiā dicit. Vniuersas creaturas nō quia sūt, ideo nouit, sed ideo sunt
 quia nouit. Item alibi. Hec quā creata sunt nō ideo sciūtur a deo q̄a
 facta sunt, sed potius ideo facta sunt, quia immutabiliter a deo sci-
 untur.

C An scientia dei sit causa malorum.

Sane si hoc dicit, & malorū etiā sciētia dei, causa esse uidet. Cum
 & eas sciuerit anteq̄ fierēt, quod est absurdū. Ad quōd dicimus. Im-
 possibile est p̄scita nō euenire. i. nunq̄ aliter cōtingit. Ideo autē ab Au-
 gustino positū, nō est causale, sed consecutiū, ut sit sensus. Nō q̄a
 sunt, ideo nouit, sed ideo sunt, quia nouit. i. nō noticia dei secuta est
 existētiā rerū, sed existētia earū/noticiā dei. Quod ipse declarat cū
 sequēter adiūgit. Nō em̄ nesciuit, quā fuerat creatur⁹, Vel de bonis/
 intellexit ibi Augustinus. quorū utiq; deus causa est. non de malis, q̄
 rātum noticia comprehendit, quorū nō est auctor, utpote/quā nō sunt

Quia. Vnde/nō ideo quēq̄ ad peccādum cogit deus, quia futura homi-
num peccata prænōuit. Illoꝝ enim præsciuit peccata, non sua.

¶ An necessitate bona sint quoz deus causa est ut sint.

¶ Sed quod bonoz est causa deus ut sint. Nūquid necessitate bona
fiūt? Si em̄ ita est, nō p̄ficiūt, cum om̄e meritū penes uoluntatē cōfi-
sit. Et p̄pheta. Volūtarie sacrificabo tibi. Si dicimus, q̄a deus bonoz
rum est, ut sint, causa effectiua, ul̄ dispositiua, nō necessitatē inferēs.
Quid id esset, si libero arbitrio extincto, bona quālibet efficeret, etiā
nobis inuitis?

¶ Ponit, qualiter futura nō sint causa sciētia dei.
¶ Patet ergo, qualiter dei sciētia sit nō futuroꝝ causa. Deniq̄ fu-
tura nullatenus sunt causa sciētia ipsius, cum nec tēporale æternū,
nec creatura sit causa creatoris. Origenes tamē dicit. Non propterea
aliquid erit, q̄a id scit deus futurū, sed q̄a futurū est, ideo a deo scitur
anteq̄ fiat. At hoc sic intellige. Nō sciretur a deo futurum, nisi esset
futurum.

¶ Vtrum præsciētia dei falli possit.
¶ Licet aut̄ præsciētia dei falli nō possit. A quibusdā tamē oppo-
situm sic probat̄, Quia potest aliquid nō auenire, cum euenire sit præ-
scitum, uel euenire, cū nō sit præscitū euenire. Quod si esset fallere
dei p̄scientia. Sed quāuis ad instantiā multipliciter respōdeatur. Di-
cimus tamē eo dūtaxat modo, aliquid fuisse præsum, quo eueniret.
Ceterū hęc locutio, Impossibile est aliter euenire cū sit p̄scitū, præ-
uisum & huiusmodi, s̄m coniunctionē & disunctionē sunt determinā-
dā. Si enī ita intelligas, nō potest simul utrūq̄ esse, q̄ deus præscie-
rit, hoc ita fieri, & aliter fiat, uerū est. Quod si ita dicis, hoc nō potest
aliter fieri q̄ sic sicut ante deus fieri præsciuit, falsum est.

¶ DISTinctio Tricesima nona.

¶ Vtrum Scientia dei possit augeri uel minui.

¶ Imiliter quærit̄. Vtrū sciētia dei possit augeri uel minui. Qd̄
ita p̄bari uidet̄ quia posset facere, quod nunq̄ facturū esset,
& illud si faceret sciret. Item posset deus nō facere, quod fa-
cturus est, q̄ si nunq̄ faceret, etiā nō sciret. Dicimus aut̄, q̄ sciētia dei
quæ essentia diuina est, cū nō sit ibi aliud esse, q̄ sapere nec augeri po-
test nec minui, scita tamē augeri possūt, & minui, sine mutatiōe sci-
entia dei. Ratio aut̄ quare nō possit augeri uel minui, hęc est, Quia
tūc demū augeret̄, uel minueret̄ sciētia dei, si inciperet aliqd̄ scire uel
nescire deus, qd̄ ip̄sibile esset. Oppositio an incipiat deus aliqd̄ scire.

¶ Sane a quibusdā dicit̄. Si deus potest aliqd̄ scire, qd̄ nunq̄ scit.
Potest ergo aliquid incipere scire. Dicimus aut̄ hoc nō sequi, & illud
nō recipiēdum, absq̄ cōiunctionis disunctionisq̄ diuisione, uelut si

R̄ndet ob-
iectiōni.

dicas. Potest scire quod nunq̄ sciuit. i. ita modo scire hoc, quod nunq̄ scierit, illud falsum est. Quasi utrūq̄ simul esse possit. Quod si dixerim dicas, hoc potest modo scire deus, hoc tamē de illo est, qd' nunq̄ sciuit, uere pponit. Omniū ergo tam p̄sentū q̄ p̄teritorū & futurorū, deus scientiā habet. Nec moueat quod Hieronym⁹ dicit. Absurdū esset ad hoc deducere dei maiestatem, ut per momenta singula sciat, quot culices nascent, quotue moriant, quōta etiā pulicū uel muscarū, sit multitudo. Hoc enī dixit, nō hoc a scientia dei remouēs sed nos ne eandem rationabiliū & irrationabiliū prouidentia dei esse putemus admonens.

In expōne
Abacuch.

Distinctio Quadragesima.

De specialibus effectibus Scientiæ dei, id est de Prædestinatione & reprobatione.

DEniq; de Prædestinatione aliquid dicendū est. Prædestinatio dicitur est gratiæ p̄paratio, quæ sine p̄scientia esse nō potest. Et est saluandorū tantū, diciturq; electio. Præscientia uero, sine prædestinatione est de damnandis, & dicitur Reprobatio.

Aug. lib. de
p̄destinatōe
sanctorū.

An damnari prædestinatus, uel reprobatus saluari possit.

Deinde querit. Si p̄destinatus possit dānari, uel reprobatus possit saluari? Non. Quia nec augeri nec minui potest numerus electorū. Vnde Augusti. super illud Apocalipsis. Tene quod habes, ne alius accipiat coronā tuā. Si alius nō est accepturus, nisi iste p̄diderit, certus est electorū numerus. i. nō potest augeri nec minui. Sed obicit. Omnis salus ex gratia est, & quod gratis datur, posset nō dari. Quod si fieret, numerus electorū minueret. Item. Vnicuiq; gratia ad promerendū potest dari, & usq; in finē seruari, quod si fieret, numerus electorū augeret. Sed hoc impossibile est, quare & illud nō sequitur. Immo prudēter aduerte, in huiusmodi obiectionibus, antecedēs frequenter esse possibile, consequens impossibile. Verbi gratia. Si modō scit deus quod nunq̄ sciuit, p̄culdubio incipit ex tēpore aliqd scire. Deniq; antecedēs possibile est, consequēs nequaq̄. Sic de p̄uidētia & sibi⁹ repies. Rōnē assignat q̄re nūc⁹ electorū nec augeri nec minui possit.

Apoca. 1.

Obiicit.

Nota.

Porro ratio plana est, quare nō potest augeri uel minui, electorū numerus. Quia tūc demū augeret, si quis modo inciperet p̄destinari. Tūc uero demū minueret, si quis tūc demū inciperet reprobari. Hoc aut utrūq; impossibile est deo. Hæ tamē locutiones s̄m cōiunctionis sensum, & distinctionis recipiunt. Vt impossibile est p̄destinatū dānari. i. hoc utrūq; simul esse, q̄ p̄destinatus sit & damnet, uerū est. Quod si dicas. Impossibile est hūc dānari, hic aut de p̄destinatis est falsum est. De sibi⁹ idē est iudiciū. Prædestinatio p̄siderat circa duos.

Reprobato
circa duo.

In lib. de bo
no pleueri-
tia. ca. 48.

Prædestina-
tiois effectus
Reprobati-
onis effectus.

Augusti. ad
Sixtū.

Deus mise-
retur.

Deus idurat

Ad Rom. 9.

Sup. Malach

Quæstio.

Roma. 9.

Retractasse
dicit Augu-
stus superius
positū.

Expōit aug.
ubi supra.

Præterea, Prædestinatio circa duo considerat. Gratiā, s. quā nunc iustificamur, & gloriā quā beatificamur. Ita & Reprobatio circa duo. Alterū quoque præscit deus, & nō præparat iniquitatē, alterum quoque etiā præparat. s. pœnā æternā. Vnde Augustinus. Prædestinatio pprie est beneficiorū dei pparatio, ita Reprobatio dei, est præsciētia malitiæ, in quibusdā nō finiendæ, & pparatio pœnæ nō terminadæ. Sicut aut prædestinationis effectus, est miseria, ita reprobationis induratio. Vnde apostolus. Cui uult misereri, & quem uult indurat. Miserationem dicens gratiæ appositionē. Indurationē uero, eiusdē gratiæ priuationē. Indurat aut deus nō impariēdo malitiā, sed subtrahēdo gratiā. Vnde Augustinus. Sicut reprobatio dei est nolle misereri, ita obduratio est nolle misereri, ut non ab illo irrogetur quo sit homo deterior, sed tantū quo sit melior non erogetur.

DISINCTION. xli.

Aliquod ne esse meritū obdurationis & misericordiæ dei. Eniq; misericordiæ dei nullū est meritū, ne gratia auacuer, si non gratis datur, sed meritis redditur. Indurationis autē meritū est peccatū. Vnde Augustinus, Misereri fm gratiā, quæ gratis datur. Indurat aut fm iudiciū quod meritis redditur. Ceterum electionis & reprobationis æternæ nullū est meritū, quod in duobus Iacob s. electo, & Esau reprobato. Aplus dicit aperte. Quia nō ex operibus, sed ex uocante, cū nondū nati essent dictū est, maior seruiet minori. Prædictis sane Augustinus uidet cōtradicere dicēs. Cui uult misereri, & quē uult indurat. Sed hæc uolūtas dei iniusta esse nō potest, uenit enī de occultissimis meritis. Quia & ipsi peccatores cum ppter generale peccatū, unā massam fecerint, nō tamē nulla inter eos est diuersitas. Præcedit ergo aliquid in peccatoribus, quo quis nondū sint iustificati, digni efficiant iustificatione. Et item præcedit in aliis peccatoribus, quo digni sunt obtusione. Sed dicimus, hoc eū retractasse, quādo & illud retractauit. Fidem elegit deus in præsciētia, sciens etiā ipsam fidem inter munera dei reperiri. quod prius nō scierat. Quod si hoc nō retractauit, prærogata uenia, dicere audem. Occultissima merita illū forsan appellasse, alta pfundaq; iudicia dei quæ unicuiq; anteq sit, dei odium merent, uel dilectionē. Quomodo dicere solemus, Mortē Christi etiā nondū natis, pfuisse, meruisseq; salutē. Quibus aut merentur odiū, sunt æquissima dei iudicia, a nostris sensibus remota. Quibus uero dilectionē sunt sola gratia. Vnde Hieronymus. Esau nō inique egit, spōrante odio habito, nec Iacob sine meriti gratia dilecto. sine quodā occultissimo merito, Qd ipsi

Esau meruit dei odium, & Iacob dilectione, ipsis utique non meritis, quia nondum natis. Quae duo statim sunt in peccatoribus, quorum altero scilicet dilectione, digni sunt iustificatione, nondum iustificati, altero scilicet odio, digni sunt obtusione, nondum obtusi. Si sic bene dicimus laudamus deum. Si quo minus Augustinum hoc non assequi, non confundimur confiteri.

Duo statim sunt in peccatoribus, dilectio & odium.

¶ Quaedam dicuntur ab aeterno tantum.

¶ Sciendum sane, quod praedestinatio/scientia/electio/praesentia/reprobatio/ab aeterno tantum. Misericordia/iustificatio/obtusio/induratio, ex tempore tantum. Dilectio uero dei & odium nec ab aeterno, nec ex tempore significat. Denique sciendum est, quod non sicut praedestinatio est causa boni, ita & reprobatio est causa mali, ut fiat. Praesentia enim est multis causa standi, nemini autem causa labendi.

Quaedam a tempore tantum. Quaedam nec a tempore nec ab aeterno.

¶ Deum semper scire quae semel scit. ¶ Quia uero praesentia dei tantum de futuris est, ex quo ea futura esse desinunt, etiam deus ea praescire desinit. Quod ad effectum praesentiae dei non pertinet, sed potius ad defectum uel mutationem rerum de quibus est. Multa ergo praesciuit olim, quae non praescit modo. Omnia enim quae olim sciuit, uel in futuro sciet, modo eum scire firmissime credendum est.

¶ Ad hoc tamen sic obicitur. Si quaecumque sciuit, & sciet, modo etiam scit, ergo scit Christum nasciturum, & Antichristum uiuere, cum illud sciuit, & hoc sciet. Sed dicimus, quia idem prorsus de natiuitate huius, & uita Antichristi scit modo deus, quod sciuit aut sciet. Mutatio sane temporum scientiam dei, circa haec diuersis cogit exprimere uerbis. Sicut in simili apparet. Eandem enim diem, propter mutata tempora/significamus/dicentes. Cras/hodie/heri, Sicut etiam eadem fides ab antiquis, & modernis patribus habita, uariis locutionibus, pro mutatione temporis pronuntiat. Quae enim ipsi uenturum, nos uenisse confitemur, sed fides est eadem. Vnde Augustinus. Tempora uariata sunt, & ideo uerba mutata non fides, Vel instantiam dicimus non probe inferri. Deus sciuit hunc nasciturum, ergo scit modo hunc nasciturum, quia non eidem tempore significat nasciturum. Sic ergo inferat. Ergo scit modo deus, aliquando hunc fuisse nasciturum, de similibus iudicium idem.

Obiectio.

Responsio.

Aliter respondet

Distinctio Quadragesima secunda.

¶ De omnipotentia Dei.

Nunc de omnipotentia dei uideamus, quae circa duo consideratur. scilicet quod omnia facit quae uult, & nihil omnino patitur quod non uult. Scriptura enim dicit. Omnia quaecumque uoluit fecit. Augustinus etiam. Non ob aliud uocat ueraciter omnipotens, nisi quoniam quicquid uult potest, nec uoluntate creaturae cuiusque, uoluntatis omnipotentis effectus impeditur. Idem omnipotens est, non quod omnia facere, sed quod potest

Potentia circa duo consideratur.

In Enchiridion.

In li. de spiritu & littera.

In lib. 15. de
trini.August. uer
bū exponit

efficere quicquid uult. Non potest facere peccatū, nec mētiri, & huiusmodi, quia hæc posse magis ad impotentia pertinet. Inde Augustinus dicit. Magna dei potētia est non posse mentiri. Similiter non pati potest quod nō uult quia nec potest falli, miser fieri, & huiusmodi, quia hæc posse impotētiæ est. Denique ambulare, comedere, & huiusmodi nō adeo sunt penitus aliena. Licet enim essentia diuinæ hæc minime cōueniant, in creaturis deus tamē operatur ea. Cæterū caue, qualiter prædictū Augustini uerbū, scilicet potest efficere quicquid uult/intelligas. Si enī dixeris quicquid uult, scilicet facere, uel se posse facere, poterit hoc modo angelus, uel quilibet beatorū dici omīpotens, cū nihil uelit facere, nisi quod facit & uult, nec posse nisi quod potest. Vt ergo soli deo cōueniat dic. Potest efficere quicquid uult. scilicet fieri, utique uel per se, sicut cælum & terrā, uel per creaturā, ut bona opera, & artificialia, quod nemo sanctorū poterit aut potuit.

DISTINCTIO. Quadragesima tertia.

Quod plura potest deus quod uelit.

Math. 26.

In Enchiridion.

Sciendū autē deum plura posse quod uelle. Vnde. An putas quia nō possum rogare patrē meū, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorū? Vbi liquido patet, & filiū potuisse rogare, quod nō rogauit, & patrē exhibere, quod nō exhibuit. Augustinus etiā dicit. Omnipotētis uolūtas, multa potest facere, quæ nec uult nec facit. Potuit enim ut duodecim legiones pugnaret cōtra illos qui Christū cœperūt. Item quod nunc pioꝝ fides habet, tūc in sapiētiæ luce clarissima uidebit, quā certa & immutabilis sit dei uolūtas, quæ multa possit, & nō uelit, nihil autē uelit, quod non possit. Item dicimus. Suscitauit Lazarū in corpe, nūquid nō potuit Iudā suscitare in mēte? Potuit quidē, sed noluit. Ponit quorūdā opionem & refutat.

Rñdet obie
ctionibus.

Cæterū cōtra hanc ueritatem sic manifestā, quidā dei potētiā ad mēsuram artare conantur/dicētes. Deū nō aliud posse facere, quā quod facit, nec de his prætermittere quæ facit, hoc modo. Nō potest deus facere, nisi quod est bonū & iustū fieri. Non est autē iustum & bonū fieri ab eo/nisi quod facit. Aliter. Nō potest facere, nisi quod iusticia ei⁹ exigit. At nō exigit eius iusticia/ut faciat, nisi quod facit. Non ergo potest facere nisi quod facit. Eademque iusticia exigit, ut id nō faciat, quod nō facit. Non autē potest facere contra iustitiā suā. Nō igitur eorū aliquid potest facere, quæ dimittit. Sane multiplicia sunt hæc, Vt nō potest deus facere, nisi quod bonū est, & iustū fieri, nisi illud quod si faceret, bonū & iustum esset eū facere/uerū est. Sed si ita dixerit, nō potest facere nisi quod facit, quod utique bonū & iustū est eum facere, falsum est.

falsum est. Aliter etiā, Licet exactionis uerbū in deo suspitione non careat, sic diuidimus. Non potest facere, nisi quod sua iustitia exigit, ut faciat, id est, nisi illud quod si fieret iustitiæ eius cōueniret, uerū est. Sed si ira, Non potest facere, nisi quod facit, qđ utiq; suæ iustitiæ cōuenit/falsum. De filiis idē. Aliter impugnāt & pstringūt dei potentiā. **¶** Item dicūt, Non potest deus facere nisi quod debet, nō aut debet facere nisi quod facit. Sed dicimus, quia debet/ineuuliter de deo dicitur, qđ nihil oīno nobis debet, nisi ex promisso. Quod aut promissit, oīno nō fuit necessitatis, sed gratiæ. Scđm hanc ergo diuide. Vt non potest facere, nisi quod debet. i. nisi qđ promissit/falsum est. Ita uero/Non potest facere nisi illud, quod si faceret, iustitiæ suæ conueniret/uerum est.

Aliter rñdet

Soluit mgt

Iterum alio modo insistant.

¶ Addūt etiam. Non potest facere uel dimittere nisi quod ratio est eum facere uel dimittere. Hoc autē solū est, quod facit uel dimittit. Sed & hoc diuide ad instar superioris, Vt non potest facere uel dimittere, nisi illud/qđ si faceret uel dimitteret, ratio esset eum facere uel dimittere. i. quæcūq; nō sunt subiecta uolūtati eius, sunt de numero non uolitoꝝ, uerū est. Sin uero/ Nō potest facere, uel dimittere, nisi qđ facit uel dimittit, qđ utiq; ratio est, eū facere uel dimittere/falsū. **¶** Ceterū in breui admoneamur. Omnia huiusmodi dubia resoluta cōditionaliter/esse uera/ simpliciter uero falsa.

Solutio.

Pulchra cautela.

Aliud dubium.

¶ Sane laboriosi magis qđ fructuosi, adhuc inquiūt. Si potest deus aliud facere qđ facit, potest igit facere quod non p̄sciuit. Quod si est, potest sine p̄scientia operari, quod est absurdū. Hoc sane iuxta modum coniūcti & disiūcti supra determinatū innoruit, Vt sine p̄scientia illud quod nō p̄sciuit/uerū. Sin autem, sine p̄scientia. i. sic potest aliquid operari quod illud non p̄scierit, & illud faciat/falsum.

Soluit Bandinus.

¶ Aliter obiicit per dicta Augustini.

¶ Auctoritate etiā Augustini abutunt/qui ait. Hoc solū nō potest deus qđ nō uult, per qđ uidetur nō posse facere, nisi quod uult. Non aut uult, nisi quod facit. Sed hoc ita dictū sciant, quasi de solis illis qđ nō uult deus, sic illud, quicquid deus non potest. Ex quo nō sequitur/ quicquid nō uult, nō potest. Velut si dicamus. Hoc solū quod nō est animal, nō est homo. Non tamē, quicquid nō est homo, nō est animal. Vel hoc simplicius dicimus, hoc solū nō potest, quod nō uult. i. nihil inuitus facit. i. quæcūq; nō sunt subiecta uolūtati eius sunt de numero nō uolitoꝝ, uerum est. Vnde Augustinus. Non cogeris inuitus ad aliquid, qđ uolūtās tua nō est maior qđ potētia. Quod intellige uerum scđm subsistens, nō scđm subiecta potentiæ & uoluntatis.

In libro de symbolo.

Exponit Augustinū.

Lib. 7. Cōf. ca. 4.

DIStinctio Quadragesima quarta.

¶ An possit deus meliora facere q̄ facit.

Ratio dubi
tādi.

Soluit mgr
Lib. 85. q̄sti.

Pulchre sol.

Aug. super
Genesim.

Quæstio.

Solutio.

13. de trini.

Dicunt etiam illi deum nō posse meliora facere, q̄ ea quæ fa-
cit. Quia si posset & nō faceret inuidus esset. In quo abutū-
tur eo quod Augustinus dicit. Deus quē genuit debuit gene-
rare æqualē. Si em̄ uoluit & nō potuit, infirmus est. Si potuit & no-
luit, inuidus est. Sane bene dixit, quia cū de substātia sua generaret,
neq; meliorē se, neq; minus bonum, generare potuit. Alia uero quæ
aliunde facit, meliora facere potuit & minus bona. Vnde Augustin⁹
Talem potuit deus hominē fecisse, quod nec peccare posset, nec uel-
let, quod si esset, quis dubitet eum meliorē fuisse? Deniq; si quærit⁹,
an alio modo uel meliori possit deus meliora facere q̄ faciat. Dici-
mus, si modus referat⁹ ad deū, quasi alia, uel meliori sapientia, facere
possit, negandū. Si uero ad creatā ipsa referatur, quasi alia uel meli-
ora facere possit cōcedendū utiq; sicut prædictū est. Vnde Augusti-
Fuerat alius modus nostræ liberatiōis possibilis deo, sed nullus nræ
miseriæ sanādæ cōuenientior. **¶** An deus mō possit quod olim potuit
¶ Præterea quærit⁹. Vtrū modo possit quicquid olim potuit. Quod
nō uidet⁹. Quia potuit olim mori & resurgere, quod modo nō potest
Vbi dicendū est, quod supra de scientia diximus, scilicet. Qd̄ modo
potest olim mortuus esse & resurrexisse, cogunt em̄ tēpora mutata
mutare sermonē, eodē penitus remanente sensu. Fatemur igit⁹ deū
semp posse quicqd̄ semel potuit. i. omnē habere potentiā, quā semel
habuit, Nō tamē semp posse facere, quod aliquādo potuit. Sicut om-
nem habet scientiam & uoluntatē, quā unq̄ habuit, non tamē omnia
scit modo esse, & uult, quæ olim sciuit esse & uoluit.

DIStinctio Quadragesima quinta.

¶ De uoluntate Dei.

De uolū-
tis dei quid
ditate.

Nunc de uolūtate Dei aliquid dicendū est. Sciendum itaq; q̄
uelle scdm̄ essentiā de deo dicit⁹, cui idem est, esse uolentem,
quod esse deū. Nec uolūtas in deo est affectus uel motus si-
cut in creatura, sed diuina Vsa dūtaxat. Nō tamē quicquid deus uult
ipsum est, sicut cum idem sit deo esse quod scire, non tamen est deus
quæcunq; scit. **¶** Quis sensus sit hōz uerboz deus scit, uel uult.
¶ Intellige tamē harum locutionū sensum. Deus uult, & scit, & est
uolens & sciens. i. Deus est cuius essentia sua uolūtas est, & scientia,
Item deus scit omnia. i. deus est cuius sciētia quæ ipsius essentia est,
omnia sunt subiecta, sicut deus uult hoc, aut illud. i. deus est cuius uo-
luntati, quæ sua essentia est, hoc aut illud subiectum est.

¶ Voluntas dei prima causa est omnium specierum & motionum.

¶ Hæc igitur summa bona uoluntas, omnium est causa quæ naturaliter fuerunt, sunt, & futura sunt. Ipsius autem nulla causa est. Vnde Augustinus Lib. 3. de tri. Voluntas dei, prima & summa causa est, omnium specierum & motionum. Vbi enim non operatur, quod uult dei sapientia, quæ attingit a fine usque ad finem, fortiter & suauiter disponens omnia. Ipsa itaque prima causa est sapientie, egritudinis, premiorum, poenarum, gratiarum, retributionum, & omnium denique mirabilium, & quæ sine admiratione ut antiqua miracula mirabiliter contingunt.

¶ Voluntas dei quid sit.

¶ Hæc autem propria uoluntas dei dicitur, Quæ cum sit diuina. Vnde immutabilis est, & in expleta esse non potest. Vnde, Omnia quæcumque uoluit dominus minus fecit. Et apostolus. Voluntati eius quis resistit? Quæ beneplacitum dei recte dicitur.

¶ Quæ plura uoluntas Dei dicuntur.

¶ Ceterum, plura sunt quorum quodque non secundum proprietatem, sed secundum schemata dicendi, Voluntas dei dicuntur, ut preceptio, prohibitio, consilium, permissio, & operatio dei. Secundum hoc propheta dicit pluraliter. Magna opera domini & exquisita in omnes uoluntates eius. Ita quoque propter multos effectus misericordie & iusticie dei, cum tantum sit una, quæ diuina est usque, pluraliter dicitur. Misericordias domini in æternum cantabo. Et alibi, Iusticie domini recte. Preceptio igitur, prohibitio, & consilium, uoluntates dei dicuntur, quia sunt signa diuinæ uoluntatis, Vt iudicium futurum & dei flagellum, ira dei dicuntur, quia signa iræ sunt, cum tamen ira in deum non cadat. Denique hoc modo potest accipi uoluntas ibi. Fiat uoluntas tua sicut in cælo & in terra. Et ibi. Qui facit uoluntatem patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est. Hæc autem mutabilis est & sæpe in expleta. Multis quippe deus precipit quæ non faciunt, prohibet quæ non cauent, consulit quæ non curant. Inde Augustinus. Infideles contra uoluntatem dei faciunt, dum eius euangelio non credunt.

¶ Deum non semper uelle fieri quod precipit, nec semper cauere.

¶ Quinimo ipse deus non uult semper fieri quod precipit. Non enim uoluit immolari Isaac quod preceperat, sed Abraham fidem probare dumtaxat. Sic nec semper cauere uult quod prohibet. Sano enim facto dixit. Ne cuique diceret, non eum tacere uolens, sed magis formam dare, laudem propriam declinandi.

DISTINCTIO quadragesima sexta.

¶ De professione dei, & operatione, & uoluntate dei non posse casari.

¶ Emissio quoque & operatio, uoluntas dei dicuntur. Sic Augustinus ait. Non fit aliquid, nisi quod omnipotens fieri uelit.

Lib. 3. de tri.

Sapientia. 8.

Psal. 113.

Roma. 9.

Psal. 110.

Psal. 88.

Psal. 18.

Ira dei quid dicat.

Voluntas dei

per preceptum &

consilium accipit.

Math. 6.

Math. 7.

In li. de spiritu & littera.

Gene. 22.

Marci. 1.

In Enchiridion.

Vel sinendo ut fiat sicut mala. Vel ipse faciendo ut bona. Quæ ideo voluntates dei dicunt, quia finit. Deus aut mala fieri finit, volens de illis adducere bonum. Operatur aut bona, sicut quæ vult esse.

Roma. 9.
Præ ad Thi
moth. 2.

Math. 23.

Responsio.
Exponit ea
quæ in obie
ctione alle
gantur.

Math. 23.

Quid diuer
si sentiant.

In Enchiri
dion.

Responsio
oppositum te
nentium.

Exponit Au
gusti. dictum.

Sup Marcum.

In Enchi.

Roma. 8.

Ratio quæ id
probat.

¶ An voluntas dei compleatur semper.

¶ Sed non videtur voluntas dei compleri semper, cum Apostolus dicat. Deus vult omnes homines salvos fieri. Nec sunt omnes salvi, nolentes facere unde salventur. Item dominus dicit. Impia civitatem compellens. Quotiens volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos, & nolueris? quasi qua nolente, dei voluntas non sit expleta. Verum illud Apostoli non sic est intelligendum. Quod nullus sit hominum, nisi quem saluum fieri velit. Sed quod nullus saluus fiat, nisi quem velit saluari. Sic & illud intellige. Illuminat deus oculos hominum, ut in hunc mundum veniant, non quia nullus hominum est, qui illuminetur, sed quia nisi ab ipso nullus illuminatur. Illud aut Evangelii non sic intelligitur, quasi tua voluntas mea voluntatem impedisset. Sed quia tot quot congregavi voluntate mea semper efficaci te nolente feci.

10.

1.

¶ Vtrum deus velit mala esse.

¶ Queritur autem. Vtrum deus velit mala esse. Quod quibusdam videtur, illud sic probantibus. Deus aut vult mala fieri aut non fieri. Si vult non fieri, non fiunt. Nihil enim eius voluntati resistit, fiunt aut. Vult igitur mala fieri. Aliter. Omne quod bonum est, vult deus. At mala esse, bonum est. Vnde Aug. Non solum bona, sed etiam ut sint mala bonum est. Nam nisi esset hoc bonum, ut essent etiam mala, nullo modo esse fierentur ab omnipotenti bono. Quibus alii respondet. Non esse sic dicendum. Deum velle fieri mala, vel velle non fieri, sed tamen non velle fieri mala. Si autem quod de Augustino proponitur, scilicet mala fieri bonum esse. Dicunt bonum ibi pro utili positum, qualiter etiam Hieronymus ait. Malum Iude bonum fuit nobis, quibus scilicet utilitas de illo provenit salutis. Deus enim bona de malis producit. Vnde Aug. Melius iudicavit deus de malis bona facere, quam mala nulla esse permittere. Sic igitur mala esse bonum est. id est utile. His tamen dumtaxat, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Talibus enim (ut ait Apostolus) si deniant, in bonum proficiunt, quia humiliores redeunt & cautiores existunt, uti Petrus. Mala etiam ab iniquis illata, eis prosunt ad emendanda peccata, & exercendam servandamque iusticiam, uti Iob dei manum, & Apostolus fathanæ stimulum sensit, & uterque profecit, quia malum bene portavit. Denique non vult deus mala fieri, quia si hoc est, etiam deus auctor malorum est, cum eius voluntas sit auctoritas. Vnde Aug. Illo auctore cum dicit. Illo volente dicit. Evangelista etiam profitens deum auctorem bonorum

ait. Omnia per ipsum facta sunt. Quod remouēs a malis addit. Sine ipso factū est nihil. i. peccatū. Nō autē dixit, eo nolente, uel uolente, uel inuito, sed sine ipso. i. sine eius auctoritate. Item non est deus causa, qua homo sit deterior qđ esset si uellet mala fieri, quibus homo deterior est. At bonorū causa tantū deus est.

Aug. 83. q.

DIS Tinctio quadragesima septima.

¶ Quod dei uolūtas semper de nobis uel a nobis impletur.

Sciendum etiā qđ sempiterna dei uoluntas semper de eo qđ agimus adimplerur. Vnde Aug. Illa uoluntas semper impletur, aut de nobis, aut a nobis. De nobis impletur, sed tamen nō implemus eā, quando peccamus. A nobis implet qđ bonū agimus. Ideo enim facimus, quia deo placere scimus. Igitur nihil facit homo, de quo deus nō operetur, qđ uult. Quippe si peccauerit, poenitenti uult parcere ut uiuat. Inpenitentē punire, ut iusticię potentiā contumax non euadat. Et ita per eandē creaturę uoluntatē, qua factum est, qđ creator nō uoluit, implet ipse quod uult, bene utens etiam malis. Hoc em̄ ipso quod contra eius uoluntatē fecit, de ipsa facta est uoluntas eius. Sane ut pro his errori locus non pateat. Dicam supra uoluntatis distinctionē recolas, ut sit dicere. Per hoc qđ creatura cōtra dei pręceptū fecit, de ipsa facta. i. impleta est eius uoluntas æterna, qua eā damnare uolebat, Vnde Greg. super Genesim aperte ait. Multi uoluntatē dei peragunt, unde mutare contendūt, & cōfilio eius resistentes obsequunt, quia hoc eius dispositioni militat, qđ per humanū studiū resultat. Sciendum etiam qđ omnibus p̄cipit deus facienda, & prohibet uitāda. Licet non a singulis ita fieri uelit. Ideo ut iusticiā suā omnibus ostendat, & ita boni per obedientiā, gloriā. Mali uero inexcusabiles per contumaciā sortiantur poenā. Multa deniq; in utroq; testamēto personaliter pręcepit, atq; uenit, non quod ita fieri uellet, sed tacita ratione, quā diligens & pius lector suis quibusq; locis deo aperiente inueniet.

In Enchirid.

Creaturę uoluntate fit semper dei uolūtas

Inquirit sensus superiorum uerborum.

Deus nō sēper p̄cepta fieri uult.

DIS Tinctio quadragesima octaua.

¶ Qđ aliquñ homo bona uoluntate aliud uult qđ deus, & aliquñ mala id quod deus bona uoluntate uult.

Postremo admonendi sumus, quod aliquādo bona est uolūtas hominis nolentis id fieri quod deus uult. Fine tamē pietatis, ubi Augustinus loquēs de apostolo ait. Bonę apparebant uoluntates pioꝝ fideiū qui nolebant apostolū Paulū Hierusalem pergere, ne ibi mala quę Agabus ppheta prädixerat patere, & tamē deus hoc illū pati uolebat. Aliquādo etiā mala est uoluntas

In Enchiridion.

Actū. 21.

hominis. i. idem uolētis quod deus utiq; ppter finem impietatis, uelut idem uoluerunt Iudei quod deus, scilicet Christū occidi. Dei tamē in hoc fuit bona uoluntas, quia hoc pie uolebat. Illoꝝ uero mala, quia impie. ¶ Q; bona dei uoluntas mala hominū uoluntate impletur.

¶ Notandū autem est hic, quod tantū deus uoluit Christū occidi a Iudeis. Nō autē quod Iudei occiderēt eū. Sicut Christus uoluit quod prädixerat, impleri a Petro. Nō autem uoluit Petrum implere illud, alioquin uoluisset se Petrum negare. ¶ Illud etiā non indistincte intelligendū est. s. Voluit deus occidi Christum a Iudeis. i. mortem a Iudeis illatam eum pati, uerū est. Si autē uoluit occidi a Iudeis. i. ut Iudei occiderent eum, falsum est. Vel ut melius uidetur dicendū est. Deum uoluisse dominū occidi, & non ab aliquo, uel ab aliquibus. Licet sine illis hoc fieri sit īpossibile. Sicut uult aliquē pœnitere, nec uult illum omnino peccasse, tametsi hoc, sine illo, esse non possit.

¶ Vtrū debuisset placere uiris bonis q; dominus pateretur. ¶ Si autem quærit, utrum sanctis placere debuit Christū pati. Dicimus utiq; respectu liberatiōis hoīs. Sed nequaquā respectu sui cruciatu. Quem etiā quidam eoꝝ abhorrescens pietate nō ambiguitate, quasi dubitando quæsiuit. Tu es qui uenturus es an alium expectamus? ¶ An uelle debeamus sanctorum passiones.

¶ Item quæritur. Si passio sanctorum martyrum nobis placere debeat. Et dicimus utiq; respectu coronæ percipiendæ sibi paratæ. Eandem tamē nolle digne possumus, qui eum declinare passionē, & effugere manus iniquoꝝ compasione pietatis optamus. Pie ergo uelle atq; nolle possumus sanctorum passiones. Vnde pium est flere Martinum, & pium est gaudere Martinū. Omnis igitur illa bona uoluntas est, quæ ad rectum finem dirigīt, qui dumtaxat ex zelo dei, fm scientiam pensandus est.

Finis libri primi.